

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

BB ./ riksåklagaren ang. grovt svindleri

(Svea hovrätts dom den 10 september 2024 i mål B 2457-23)

Riksåklagaren har förelagts att svara skriftligen på överklagandet. Yttrandet ska särskilt avse vilseledandebedömningen i 9 kap. 9 § andra stycket brottsbalken samt betydelsen av tryckfrihetsförordningen i det att uttalandena har gjorts vid intervjuer i media.

Inför ingivandet av svarsskrivelsen har Ekobrottsmyndigheten beretts tillfälle att yttra sig (se bilaga).

Jag vill jag anföra följande.

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrätts dom. Jag avstyrker prövningstillstånd.

Bakgrund

BB har av hovrätten dömts för ett fall av grovt svindleri enligt 9 kap. 9 § andra och tredje stycket brottsbalken begånget den 23 – den 24 oktober 2018. Påföljden har bestämts till fängelse i ett år och tre månader.

Hovrätten har funnit det bevisat att det under åren 2007–2015 förekommit omfattande misstänkta penningtvättstransaktioner mellan kunder i Swedbanks estländska verksamhet och motpartskunder i Danske Banks verksamhet i Estland. Det fanns enligt hovrätten också information om att det i bankens verksamhet i Estland hade förekommit allvarliga brister i bankens åtgärder för att bekämpa penningtvätt under samma period. Enligt hovrätten har BB, som vid den tiden var verkställande direktör och koncernchef i Swedbank, lämnat vilseledande uppgifter när hon den 23 oktober 2018 intervjuades av Svenska Dagbladet och TT i samband med att Swedbank släppte sin tredje kvartalsrapport för räkenskapsåret 2018. Hovrätten har därvid funnit att uppgifterna förmedlade det vilseledande budskapet att det inte fanns några misstänkta penningtvättskopplingar till Danske Banks verksamhet i Estland under åren 2007–2015. Uppgifterna har enligt hovrätten varit ägnade att

påverka bedömningen av Swedbank i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada. Enligt hovrätten handlade BB med insiktsuppsåt.

Med särskilt beaktande av att gärningen har kunnat medföra avsevärd skada och varit av särskilt farlig art har brottet rubricerats som grovt svindleri.

Överklagandet till Högsta domstolen

BB yrkar att åtalet ska ogillas eller, i andra hand, att gärningen ska rubriceras som brott av normalgraden samt att hon, i allt fall, ska dömas till en icke frihetsberövande påföljd eller ett kortare fängelsestraff än vad hovrätten bestämt.

Hon gör gällande att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar hennes överklagande och anför därvid bl.a. följande.

1. Målet kan inte jämföras med något som har förekommit tidigare i publicerad rättspraxis. Det saknas helt vägledande avgöranden som tar sikte på uppgifter som en verkställande direktör har lämnat, eller underlåtit att lämna, i intervjuer ämnade att publiceras för allmänheten i samband med en kvartalsrapport från ett börsnoterat aktiebolag.
2. Det rör sig om en synnerligen samhällsviktig problematik: Vad är en verkställande direktör i ett börsnoterat aktiebolag skyldig att upplysa om i fråga om ”indikationer” på eventuella missförhållanden i verksamheten? Om hovrättens dom får laga kraft kommer den att få stor betydelse för framtida uppgiftslämnande från företag och därmed för aktiemarknadens funktionssätt, vilket framgår av bifogade artiklar, bilaga 1 – 10.
3. Det bör inte vara möjligt att fälla någon till ansvar för svindleribrott för ett urval av uppgifter som en journalist väljer att publicera efter en längre intervju. För att intervjusvar som publiceras ska kunna anses vara vilseledande – och kunna föranleda ansvar för svindleri – måste åtminstone allt väsentligt som har sagts i intervjusituationen redovisas. Här står hovrättens avgörande mot en dom från Hovrätten för Västra Sverige, det s.k. SAAB-målet B 2742–17.
4. En helhetsbedömning måste också göras av det samlade budskap som hon och banken gick ut med. Hovrätten säger sig ha gjort en sådan. Principfrågan är hur den ska göras.
5. Det kan diskuteras om inte de uppgifter hon har lämnat till journalisterna på Svenska Dagbladet respektive TT för publicering omfattas av tryckfrihetsförordningens (TF) exklusiva ansvarssystem. Frågan hur gränsdragningen mellan TF och BrB ska göras, dvs. exklusivitetsfrågan, är inte klar utan behöver redas ut genom ett vägledande avgörande.
6. Om åtalet för svindleri ogillas torde en prövning av åklagarnas alternativa yrkande om ansvar för grov marknadsmanipulation aktualiseras. I förarbeten och doktrin finns inga klara besked om hur bedömningen av rekvisitet vilseledande i den lagstiftningen förhåller sig till svindleriparagrafen. Tingsrätten och hovrätten har använt sig av olika metoder vid sin bedömning.

7. Inte heller i fråga om gradindelningen och straffvärdebedömningen finns det något vägledande avgörande som kan användas för bedömningen i målet. Tidigare publicerade avgöranden, t.ex. RH 1990:102, rör helt andra situationer. Förarbetena ger inte heller tillräcklig ledning. Att det skedde en straffskärpning år 1993 och en lagändring beträffande kriterierna för grovt brott år 2017 talar också för att det finns ett prejudikatintresse.

8. Om hovrättens dom får laga kraft så kommer detta oundvikligen att få till följd fler åtal av motsvarande slag. Det är viktigt att Högsta domstolens vägledning kommer i ett tidigt skede, när man framöver kan se tendenser till en förändrad åtalspraxis.

9. Eftersom omständigheterna är väl klarlagda och målet nu består av endast rättstillämpningsfrågor lämpar det sig väl som ett underlag för ett prejudikat.

Grunderna för min inställning

Straffstadgandet om svindleri m.m.

Enligt 9 kap. 9 § första stycket brottsbalken ska den som offentliggör eller på annat sätt bland allmänheten sprider vilseledande uppgift för att påverka priset på vara, värdepapper eller någon annan egendom döms för *svindleri* till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

I andra stycket samma lagrum stadgas att för svindleri döms det också om någon, som medverkar vid bildande av aktiebolag eller annat företag eller som på grund av sin ställning bör ha särskild kännedom om ett företag, uppsåtligt eller av grov oaktsamhet offentliggör eller på annat sätt bland allmänheten eller företagets intressenter sprider vilseledande uppgift som är ägnad att påverka bedömningen av företaget i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada.

Är brott som avses i första eller andra stycket grovt, döms, enligt tredje stycket samma lagrum, för *grovt svindleri* till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har varit av större omfattning, kunnat medföra avsevärd skada eller annars varit av särskilt farlig art.

Bestämmelserna om svindleri härrör från 1942 års strafflagsrevision. Se NJA II 1942 s. 420 (SOU 1940:20 s. 156 ff.; prop. 1942:4 s. 105 ff.). Bestämmelserna bibehölls oförändrade vid brottsbalkens införande år 1962 (NJA II 1962 s. 224). Fängelse i sex månader infördes som maximum för den ringa graden av svindleri och för det grova brottet höjdes straffmaximum från fyra till sex års fängelse genom lagstiftning 1993 (NJA II 1993 s. 57 f.). Genom lagändring 2017 skapades en särskild brottsrubricering för grovt svindleri med angivande av vad som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt.

Svindleri är en sorts bedrägeri riktat mot allmänheten. Brottet straffbelägger vilseledande av en obestämd krets personer. Brott enligt första stycket kan begås av vilken straffmyndig person som helst, medan straffansvar enligt andra stycket träffar personer tillhörande en viss personkrets, exempelvis ett bolags verkställande direktör. Straffansvaret enligt andra stycket skiljer sig från första stycket på det sättet att det för ansvar inte krävs att den vilseledande uppgiften lämnas i något visst syfte. Det räcker att den vilseledande uppgiften objektivt sett är ägnad att påverka bedömningen av företaget i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada. Vidare att även grovt oaktsamt handlande medför straffansvar. Motiveringen till det mer omfattande straffansvaret i andra stycket jämfört med första stycket är att väsentligt större krav kan ställas på sanningsenligheten av uppgifter om ett företag, vilka lämnas av personer som har särskild anknytning till detta. Sådana uppgifter har, då de sprids till allmänheten, lättare att vinna tilltro än uppgifter från andra personer, och därigenom innebär de en större fara. (se SOU 1940:2 s. 158).

För att dömas för svindleri krävs att gärningspersonen agerar aktivt för att lämna information. Att inte lämna någon information alls – även om detta innebär att felaktiga uppgifter får stå oemotsagda – kan således inte medföra ansvar för svindleri (se Rolf Holmqvist, Brotten i näringsverksamhet, 5 uppl. 2021 s. 111). Om den information som lämnas är vilseledande genom att väsentliga omständigheter utelämnas kan dock förfarandet vara straffbart som svindleri (se SOU 1940:2 s. 159. Se även Madeleine Löfmarck, Insiderbrott och svindleri, Juridiska fakulteten i Stockholm, Skriftserie nr 18 s. 101).

Enligt Straffrättskommitténs förslag skulle spridande av *oriktig eller vilseledande uppgift* omfattas av kriminaliseringen (se SOU 1940:20 s. 15). Vid den efterföljande remissbehandlingen framfördes från vissa remissinstanser farhågor angående rekvisitet ”oriktig uppgift”. Departementschefen uttalade angående dessa farhågor följande (prop. 1942:4 s. 106).

I några yttranden ha uttalats farhågor att stadgandena i andra stycket skulle kunna drabba även det lojala samlandet av dolda reserver inom ett företag. Härtill vill jag anmärka, att såväl gällande aktiebolagslag som även det av lagberedningen framlagda förslaget till ny lag om aktiebolag saknar uttryckligt förbud mot undervärdering. Enligt gällande rätt liksom enligt nämnda förslag kunna sålunda dolda reserver bildas genom upptagande av tillgångar till undervärde i den mån ej förfarandet på grund av sin omfattning eller beskaffenhet måste anses strida mot allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased. Att dolda reserver kunna finnas är en följd av värderingsreglerna. Och den som tar del av årsredovisningen måste räkna med möjligheten av dolda reserver.

Det torde därför vara uppenbart, att stadgandena i andra stycket icke äro avsedda att drabba ett inom angivna gränser företaget uppläggande av dylika reserver. För att emellertid undanröja de yppade farhågorna i dessa

hänseenden har i den av kommittén föreslagna avfattningen av andra stycket företagits den ändring att orden »oriktig eller» uteslutits. Härav torde med full tydlighet framgå att oriktighet hos lämnad uppgift ej i och för sig är tillräcklig för att ansvar skall inträda utan att härför kräves att uppgiften är ägnad att vilseleda. Efter denna ändring torde det alltså ej behöva befaras, att sådana avvikelser i ett företags redovisning, som stå i överensstämmelse med rådande lojalt affärsbruk, skola anses straffbara enligt lagrummet.

I rättsfallet NJA 1992 s. 691 hade ett aktiebolags registrerade aktiekapital ökats genom apportemission. Åtal hade väckts för svindleri enligt 9 kap. 9 § andra stycket brottsbalken på den grund att emissionsanmälan till Patent- och registreringsverket, vilken upptagit riktiga uppgifter om värdet av apportegendomen, ej åtföljts av en redogörelse för vissa finansiella transaktioner som föregått nyemissionen. Underlåtenhet att lämna en sådan redogörelse kunde enligt Högsta domstolen inte grunda ansvar för svindleri.

Högsta domstolen uttalar i rättsfallet bl.a. följande.

När ställning tas till frågan om svindleriansvar enligt 9 kap 9 § 2 st BrB har man att utgå från att åtalet avser ett vilseledande genom information i en registreringsanmälan för vilken bestämda lagregler gäller. Det är alltså inte fråga om ett uppgiftslämnande i allmänhet, där utelämnande av viss information kan generellt sett vara i lika mån vilseledande som en positivt oriktig uppgift. Den lagreglerade uppgiftsskyldigheten enligt 4 kap 12 § aktiebolagslagen får anses sätta ramen för vad som kan anses vara ett vilseledande (jfr Madeleine Löfmarck, Insiderbrott och svindleri s 101). Har uppgiften till PRV varit korrekt enligt 4 kap 12 § kan något vilseledande ej föreligga.

I JOW:s fall har de redovisade uppgifterna till PRV ostridigt varit riktiga. Att hänföra det åtalade förfarandet under det återopade straffstadgandet skulle innebära att man - med avsteg från legalitetsprincipen - skulle ge stadgandet en utvidgad tillämpning som inte kan komma i fråga. Händelseförloppets rättsenlighet är att pröva med beaktande av andra straffbestämmelser och av skadeståndsrättsliga regler.

I Ekobrottsmyndighetens yttrande finns under rubriken Praxis en redogörelse för och kommentarer till relevant hovrättspraxis. Jag hänvisar till Ekobrottsmyndighetens yttrande i den delen (s. 11 f.).

Tryckfrihetsförordningen

Enligt uttalanden i doktrinen anses det klart att ansvar för bedrägeri i tryckt skrift kan ådömas utan hinder av TF. Som motivering anförs, att den som begår förmögenhetsbrott med en tryckt skrift som medel inte därigenom gör bruk av sin frihet att ”i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter...samt meddela uppgifter och underrättelse i vad ämne som helst” 1 kap. 1 § andra stycket TF (Madeleine Löfmarck, Börsen och straffrätten, festskrift till Sveriges

advokatsamfund 1887-1987 s. 371 f.). Samma synsätt anlades av Straffrättskommittén beträffande svindleri (SOU 1940:20 s. 160 f.). Synsättet bekräftades också i betänkandet Förslag till tryckfrihetsförordning (se SOU 1947:60 s. 119 f. och s. 250).

Utredningen om ett förstärkt skydd för personuppgifter på tryck- och yttrandefrihetsområdet har i betänkandet Personuppgifter och Mediegrundlagarna (SOU 2024:75) uttalat bl.a. följande (s. 40).

I förarbetena till TF framhålls att yttranden eller meddelanden i tryckt skrift som är brottsliga i annat avseende än som ett överskridande av yttrandefrihetens gränser, kan bestraffas enligt vanlig lag. Det är då avgörande vad som är tryckfrihetens innebörd och syfte. Enligt förarbetena är tryckfrihetens främsta uppgift att säkerställa en fri nyhetsförmedling och en obeskuren politisk debatt. Det är denna uppgift som föranlett att tryckfriheten, såsom en förutsättning för ett fritt samhällsskick, reglerats i grundlag. I nära samband med tryckfrihetens politiska uppgift står vidare dess betydelse ur en mera vidsträckt kulturell synpunkt såsom grundval för en allmän upplysning. (Se betänkandet Förslag till tryckfrihetsförordning, SOU 1947:60 s. 120 och prop. 1948:230 s. 172). Genom ändamålstolkning av det syfte som bär upp TF och YGL har således t.ex. bedrägeri, oredligt förfarande och svindleri kunnat beivras genom vanlig lag trots att yttrandena spridits i ett grundlagsskyddat medium. Utgångspunkten är visserligen att bara de gärningar som nämns i den s.k. brottskatalogen (se nedan) är brott när de begås i ett grundlagsskyddat medium. Det nyss sagda innebär dock ett undantag från denna princip. Riktigt hur långt detta undantag sträcker sig är inte klart. I praxis har betonats att frågan om en framställning omfattas av mediegrundlagarna bör bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet (jfr ”Aftonbladet-målet” NJA 1999 s. 275 och RÅ 2010 ref. 115).

Min bedömning

Ansvarsfrågan

Jag vill inledningsvis framhålla att jag i alla delar instämmer i Ekobrottsmyndighetens bedömningar, men vill för egen del även tillägga följande beträffande hovrättens vilseledandebedömning. Jag kommer nedan att återge relevanta delar ur hovrättens domskäl och ge mina kommentarer i anslutning till dessa.

Hovrättens har inledningsvis anfört bl.a. följande (se hovrättens dom s. 19 f.).

Allmänt om vilseledandebedömningen

Hovrätten instämmer i den slutsats som tingsrätten har dragit av den rättspraxis som finns om svindleri – nämligen att det för att en uppgift ska anses vara vilseledande har ställts förhållandevis höga krav på konkretion. Ett viktigt tillägg som bör göras till tingsrättens redogörelse är det som Högsta domstolen uttalade i NJA 1992 s. 691, att utelämnande av viss information generellt sett kan vara i lika mån vilseledande som en positivt oriktig uppgift. Detta synsätt illustreras också av RH 1997:82, där

hovrätten kom fram till att den tilltalade som var verkställande direktör i ett bolag hade lämnat en oriktig och därmed vilseledande uppgift enligt 9 kap. 9 § andra stycket brottsbalken. Vilseledandet avsåg bl.a. att det i bolagets halvårsrapport hade angetts att en fastighet hade sålts med en realisationsvinst om 109 miljoner kr utan att det lämnats någon upplysning om att det i ett sidoavtal fanns en ovillkorlig rätt för köparen att låta köpet gå åter. I en kommentar till 9 kap. 9 § första stycket brottsbalken, som får uppfattas ha relevans även vid tillämpningen av paragrafens andra stycke, framgår vidare att en uppgift kan vara vilseledande, dvs. duga för att vilseleda andra, trots att den inte innehåller någon osanning. Det räcker med att en oriktighet är antydd, t.ex. genom att lämnade uppgifter representerar ett skevt urval av fakta så att väsentliga förhållanden har förtigits. (Se Friberg, Brottsbalken, Lexino, 2021-01-01.). Hovrättens prövning av om BB lämnade vilseledande uppgifter skiljer sig alltså åt från den prövning som tingsrätten förefaller ha gjort genom att den inte bara tar sikte på om det BB uppgav var riktigt utan även om hon utelämnade väsentliga förhållanden.

Jag kan, mot bakgrund av de uttalanden i förarbeten, doktrin och praxis som jag redogjort för enligt ovan, konstatera att hovrättens tolkning av rekvisitet *vilseledande uppgift* enligt 9 kap. 9 § andra stycket brottsbalken är i överensstämmelse med vad som måste anses utgöra gällande rätt. Jag vill därvid särskilt framhålla Högsta domstolens uttalanden i NJA 1992 s. 691 där det slås fast att även sådant undanhållande av information som medför att lämnade uppgifter blir vilseledande kan vara straffbart som svindleri.

Hovrätten fortsätter enligt följande (domen s. 20 f.).

Åklagarna har i målet fört fram brett formulerade påståenden om vad de vilseledande uppgifterna har bestått i. Det gäller framför allt att BBs uppgifter har haft den huvudsakliga innebörden, eller i vart fall förmedlat det budskapet, att Swedbank under åren 2007–2015 inte haft problem med sina AML-processer i bankens verksamhet i Estland. Som tingsrätten har konstaterat finns det ett betydande utrymme för argumentation kring vad som ska anses utgöra ett problem. Ställd inför ett så brett och allmänt formulerat brottspåstående som det angivna krävs det – för att BB ska kunna hållas straffrättsligt ansvarig – att hon har lämnat konkreta oriktiga uppgifter om väsentliga förhållanden för bedömningen av Swedbank i ekonomiskt hänseende eller att hon har förtigit uppgifter som var så betydelsefulla för den bedömningen att de inte kunde utelämnas. Detta gäller i ännu större utsträckning sedan åtalet justerats här så att det endast tar sikte på uppgifter om förhållanden fram till och med 2015. Även om det tidigare AML-arbetet sedermera kom att få relevans för Swedbanks verksamhet och resultat genom att Finansinspektionen den 19 mars 2020 ålade Swedbank en mycket ingripande sanktion, som ytterst hade sin grund i dotterbankernas bristfälliga åtgärder att motverka penningtvätt avseende bl.a. år 2015, framstår det – som utgångspunkt – inte som onaturligt att BB när det gäller bankens åtgärder mot penningtvätt uttalade sig om någorlunda samtida förhållanden.

Det andra påståendet om vad BB har vilselett om – att det inte fanns några misstänkta ”penningtvättskopplingar” till Danske Banks verksamhet i Estland under 2007–2015 – kan vid en första anblick framstå som vagt. Åklagarna har dock förklarat att det tar sikte på det som har angetts i bl.a. punkterna 2 och 3 i rapporten den 20 september 2018 om misstänkta transaktioner mellan kunder i Swedbank Estland och kunder i

Danske Banks filial i Estland. Det innebär att detta påstående har en annan konnotation, vilket gör att det blir tydligare vad prövningen ska avse.

BB stod utan tvivel inför en mycket utmanande kommunikationssituation när Swedbank lämnade den tredje kvartalsrapporten för 2018. Den ”bankfrossa” som rådde på aktiemarknaden efter penningtvättsavslöjandet rörande Danske Banks filial i Estland gjorde att det fanns ett stort fokus på andra banker som var verksamma i Baltikum. Marknaden hade ett intresse av att få del av så mycket information som möjligt om bankens arbete mot penningtvätt samtidigt som den information som skulle lämnas – så långt det var möjligt utifrån de kunskapsförhållanden som gällde vid informationstillfället – måste vara korrekt och rättvisande. Informationen skulle dessutom vara förenlig med annan lagstiftning. En viktig fråga blir därför vilka skyldigheter enligt andra lagregler och intressen som BB hade att förhålla sig till och i vad mån de påverkade vad hon kunde säga.

BBs lojalitetsplikt gentemot banken sträckte sig – i linje med vad tingsrätten konstaterat – inte längre än att hon inte fick utsätta banken för risker på ett onödigt sätt. Inte heller banksekretessen borde, enligt hovrätten, ha berett henne några problem att lämna rättvisande uppgifter i sina kontakter med media och analytiker. Det var fullt möjligt att på ett allmänt hållt sätt berätta om iakttagelser som gjorts utan att avslöja kundnamn eller andra sekretessbelagda uppgifter.

Enligt penningtvätsreglerna råder det ett s.k. meddelandeförbud. Förbudet innebär att en bank inte får obehörigen röja för en kund eller någon utomstående att en anmälan om penningtvätt har gjorts eller att undersökning om penningtvätt utförs eller kan komma att utföras. Det kan till att börja med konstateras att meddelandeförbudet inte hindrade Danske Bank från att i sitt pressmeddelande den 19 september 2018 offentliggöra de slutsatser som man hade dragit i den utredning om misstänkta penningtvättstransaktioner som banken låtit genomföra. På motsvarande sätt utgjorde meddelandeförbudet inte något hinder för BB att på en aggregerad nivå redovisa vad utredningarna hade gett vid handen. Om banken och BB gjorde bedömningen att meddelandeförbudet i något avseende förhindrade henne att lämna viss information, borde hon ha kunnat svara det. Danske Bank angav – som en jämförelse – i sitt pressmeddelande att det fanns information som man inte kommer att kunna offentliggöra. En sådan uppgift fyller en viktig funktion genom att den till mottagarna av informationen signalerar att det finns ytterligare omständigheter av betydelse, vilket bidrar till att nyansera bilden av informationen.

Om BB ansåg att hennes kommunikationsutrymme var begränsat till följd av något annat regelverk, hade hon alltså bort säga det. De andra regler som försvararna har hänvisat till berättigade inte henne att i något avseende lämna vilseledande uppgifter.

Med tanke på den svåra kommunikationssituationen måste det – även om höga krav givetvis måste ställas på informationsgivningen i ett stort börsbolag i samband med en kvartalsrapport – finnas ett utrymme för BB att göra uttalanden eller lämna uppgifter som vid en bedömning i efterhand visade sig inte balansera alla de intressen som hon hade förhålla sig till på bästa sätt, utan att uttalandet leder till straffrättsligt ansvar. Gränsen kan också många gånger vara oklar mellan vad som bör redovisas och vad som kan utelämnas (jfr RH 1997:82). Vissa uttalanden kan alltså befinna sig i en gråzon för det tillåtna. Det bör endast komma i fråga att hålla BB ansvarig för uttalanden där det står klart att gränsen har överskridits. I enlighet med allmänna

straffrättsliga grundsatser ska hon inte heller hållas ansvarig för uttalanden som hon har gjort där hennes svar rimligen kan tolkas på flera sätt. Som tingsrätten varit inne på kan inte heller allmänt hållna uttalanden av lugnande innebörd vara vilseledande (jfr Bäcklund m.fl., Brottsbalken, version 24, JUNO, kommentaren till 9 kap. 9 § första stycket).

Åklagarna har inte påstått att BB ska hållas ansvarig för utformningen av rubriker, ingresser och redaktionell text. Som de har fört fram visar dock texterna på hur journalistkåren uppfattade hennes budskap. Några invändningar mot texterna fördes inte heller fram från bankens sida, trots att man bevakade nyhetsförmedlingen noggrant. Tvärtom framgår av utredningen att bankens pressansvariga drog slutsatsen att BBs uttalanden den 23 oktober 2018 ”landat väl”. Det uttryckssättet lämnar visserligen utrymme för olika tolkningar, men Swedbanks dåvarande presschef JNU har i sitt vittnesförhör förklarat att hon tyckte att kommunikationen gick som det var tänkt och att det som BB uppgav var i enlighet med det som man hade lagt fast i kommunikationsplanen.

Jag kan konstatera att hovrätten intagit en mycket restriktiv hållning gällande vilseledandebedömningen, dvs. under vilka omständigheter en företrädare för ett börsbolag ska kunna hållas straffrättsligt ansvarig för den information som sprids. Det torde knappast kunna uppställas strängare krav än vad hovrätten gjort avseende bedömningen av vilka uttalanden som kan anses straffbart vilseledande enligt straffbestämmelsen om svindleri. Om kraven på straffbart vilseledande skulle ställas ännu högre torde de intressen som bär upp skälen för kriminaliseringen av svindleri totalt undermineras och i en förlängning leda till en avkriminalisering.

Hovrätten övergår därefter till att pröva de uttalanden som åtalet avser och inleder enligt följande. (domen s. 23).

Bedömningen av de uttalanden som åtalet avser

Hovrätten går i det följande igenom de uttalanden som BB gjorde den 23 oktober 2018 och som i de fall de gjordes till medier publicerades eller sändes den dagen. I flera fall skedde publiceringen också dagen efter i papperstidningar. Sedan gås uttalandena den 29 januari 2019 och den 20 februari 2019 igenom. Det är – med ett undantag som redovisas särskilt – inte ifrågasatt att BB har uttalat sig på sätt som har angetts i den bevisning som åklagarna har åberopat. Emellertid har för-svaret invänt att hennes svar har tagits ur sitt sammanhang.

Tingsrätten har gjort en bedömning av om vart och ett av uttalandena har varit vilseledande. Parterna har här hävdats att vilseledandebedömningen bör göras mer samlat. Åklagarna har fört fram att de uttalanden som gjorts respektive dag ska bedömas i ett sammanhang, medan försvaret menat att samtliga uttalanden som gjorts den 23 oktober 2018, den 29 januari 2019 och den 20 februari 2019 ska bedömas i ett sammanhang. Enligt hovrätten bör – som skett i tingsrätten – prövningen i första hand göras av vart och ett av de sammanhang där uppgifterna lämnats, dvs. av varje intervju, analytikersamtal, etc. för sig. En annan sak är att ett uttalande i en intervju hade kunnat kompletteras eller nyanseras genom ett annat uttalande i en intervju eller ett analytikersamtal i tidsmässigt nära anslutning – vilket i det här fallet får anses betyda samma gärningstillfälle.

Jag instämmer i hovrättens uppfattning att prövningen av om uppgifterna är vilseledande på ett straffrättsligt relevant sätt måste göras av vart och ett av de sammanhang där uppgifterna lämnas. Jag vill därvid framhålla att brottet svindleri fullbordas redan i och med att en (vilseledande) uppgift lämnas i exempelvis en intervju. Skadan är ju då också redan skedd. Den som lämnar uppgifter under straffansvar kan knappast räkna med att mottagarna kommer att ta del av ev. senare lämnade uppgifter. Det måste också framhållas att hovrätten öppnat för att ett uttalande som nyanserar de tidigare lämnade vilseledande uppgifterna kan medföra en annan bedömning, förutsatt att detta sker i nära anslutning till de först lämnade uppgifterna. Hovrätten har således återigen intagit en mycket försiktig hållning vid bedömningen av vad som ska anses vara ett straffbart vilseledande.

Hovrätten fortsätter enligt följande beträffande de uttalanden som är relevanta här (domen s. 23 f.).

Intervju i Svenska Dagbladet den 23 oktober 2018

Den 23 oktober 2018 intervjuades BB av Svenska Dagbladets reporter BF. I intervjun, som publicerades på tidningens webbplats samma dag och i den papperstidning som gavs ut dagen efter, uppgav BB bl.a. följande.

Ni har gått igenom era transaktioner med Danske Bank 2007–2015, vad hittade ni?

– Ja. Vi hittade ingenting. Vi har gått igenom alla kunder som var med i mediernas rapportering om Danske Bank och ingen av dem är, eller har varit, kunder i Swedbank. Inte en enda.

Är inte det konstigt?

– Nej, det är inte ett dugg konstigt. Alla de där kunderna är väldigt non-resident. De har inte haft någon verksamhet i Estland. Det är inte konstigt att de inte fanns hos oss.

Ni har 3,3 miljoner kunder i Baltikum, hur vet ni exakt vad de gör?

– Vi följer upp vårt kundregister hela tiden. Vi delar in i riskklasser och uppdaterar en gång om året. Så vi har koll på om kunderna ändrar beteende. Om ett utländskt bolag slutar tillverka i Estland upptäcker vi det direkt.

Kan ni garantera varenda enskild transaktion?

– Det är det som är målet, att du kan fånga ett avvikande beteende. När jag senast var i Litauen ringer de från banken och säger att ”nu är ditt kort spärrat, det har använts i Litauen”. Då hade jag inte varit i Litauen på ett år.

Vad säger du om Danske Banks penningtvätt?

– Jag vet inte vad jag ska säga. Det är jättetråkigt. Det har gjort att Estland ifrågasätts på ett helt onödigt sätt.

Den fråga som Svenska Dagbladets reporter ställde om transaktioner med Danske Bank under åren 2007–2015 måste ses i ljuset av att Swedbanks dåvarande

kommunikationschef GFR i en intervju med Dagens industri som publicerades den 4 oktober 2018 hade bekräftat att Swedbank genomfört en utredning om transaktioner med Danske Bank under de åren, men då inte hade velat kommentera vad utredningen visat. Det fanns – vilket var känt för Swedbank – ett stort intresse på marknaden kring vad utredningen kommit fram till och det kan inte ha rått någon osäkerhet kring vad Svenska Dagbladet ville ha svar på.

Frågan avsåg alltså vad Swedbanks utredning hade kommit fram till rörande transaktioner med Danske Bank, men som tingsrätten har konstaterat gled BBs svar – efter ett inledande konstaterande att ”vi hittade ingenting” – över i om de kunder som hade förekommit i media om Danske Bank-skandalen var eller hade varit kunder i Swedbank. Den uppgiften förekom visserligen i utredningen och den var inte heller oväsentlig. Det var dock inte svar på frågan. Till saken hör också att de kunder som förekommit i media och som av BB beskrevs som ”alla de där kunderna” i själva verket var endast 7 av de 6 200 kunder som Danske Bank hade kommit fram till träffade riskindikatorerna.

Den ifrågasättande följdfråga som ställdes av Svenska Dagbladets reporter besvarades utifrån den glidning som hade gjorts i det första svaret. Efter ytterligare en ifrågasättande fråga fick läsarna besked om att Swedbanks kundregister följs upp kontinuerligt och uppdateras årligen. Av e-postkonversationer samma kväll mellan anställda i centrala positioner på banken framgår att de var bekymrade över det svaret och vad som skulle hända om Finansinspektionen började gräva i saken. Vid intervjun uppgavs också att Danske Banks penningtvätt ”har gjort att Estland ifrågasätts på ett helt onödigt sätt”, vilket får uppfattas som ett försök att tona ned de problem med penningtvätt som fanns i Estland.

Åklagarna har gjort gällande att BBs svar ska uppfattas som att hon kategoriskt förnekade att det framkommit något i bankens utredning och att svaret därmed var oriktigt. Försvaret har invänt att ”vi hittade ingenting” tog sikte på det som svaret gled över i, dvs. att inga kunder som förekommit i medierapporteringen om Danske Bank var kunder i Swedbank. Enligt hovrätten måste en helhetsbedömning göras av samtliga uppgifter som BB lämnade i intervjun. Det avgörande blir då hur läsarna – som alltså saknade kännedom om utredningens innehåll – typiskt sett måste ha uppfattat det budskap som BB förmedlade. Hennes samlade budskap måste då förstås som att det inte hade framkommit något besvärande i utredningen och att marknaden kunde lägga sin oro för att Swedbank skulle dras in i någon penningtvättshärva i Baltikum åt sidan.

Men även med det synsätt som försvararna har anlagt var det vilseledande av BB att gå in på vad utredningen hade kommit fram till, men då göra ett så skevt urval av fakta att de mest centrala och för banken besvärande delarna av utredningens resultat – och det som Svenska Dagbladet ville ha svar på – utelämnades. I stället redovisade BB bara den del av utredningen där banken kom väl ut. Därigenom fick inte tidningens läsare information om att det enligt rapporten den 20 september 2018 fanns indikationer på ett transaktionsflöde i de baltiska dotterbankerna i storleksordningen hundra miljarder kronor (3,2 miljarder euro och 6,7 miljarder amerikanska dollar) som bedömts vara misstänkt i ett penningtvättsperspektiv.

BB har i sitt förhör uttryckt att utfallet i septemberrapporten var bra med tanke på att den estländska dotterbanken hade en så stor marknadsandel. Från försvarets sida har

också lyfts fram att de drygt 900 kunder i dotterbanken som konstaterades ha företagit transaktioner med motparter i Danske Bank Estland var en mycket liten andel av det totala antalet kunder under de aktuella åren. Problemet var emellertid att marknaden inte gavs tillfälle att själv värdera utfallet under de förhållanden som rådde vid tidpunkten för uttalandet, dvs. under storbankernas ”ödesvecka” när tredje kvartalsrapporten för 2018 släpptes. Det kan också konstateras att de belopp som förekom i rapporten, som visserligen avsåg hela den baltiska bankverksamheten, klart översteg det belopp som några månader senare förekom i Uppdrag granskning och som då ledde till ett betydande kursras. Med de lugnande uppgifter som BB lämnade till marknaden den 23 oktober 2018 steg i stället aktiekursen.

Försvaret har även invänt att de transaktionsbelopp som nämndes i rapporten den 20 september 2018 inte var korrekta och att BB inte kunde gå ut med felaktiga uppgifter. Av vittnesförhöret med RK har framkommit följande. Hans uppfattning är att rapporten var oprofessionellt utförd och grundades på algoritmer som inte hade praktisk förankring. De riskindikatorer som hade valts ut var felaktiga och gav därför falska positiva svar. En konsekvens vid en strikt tillämpning av rapportens rekommendationer skulle t.ex. bli att kundrelationen skulle behöva avslutas med varje bilhandlare i Estland som någon gång mottagit betalningar från offshorebolag som listats efter tidigare penningtvättshärvor. Han bedömer att flertalet av de drygt 900 träffarna för Swedbank Estland var felaktiga och att kundrelationen inte skulle behöva avslutas med fler än 10–12 kunder, och då hade ändå banken en låg riskaptit.

Av förhöret med RK drar hovrätten slutsatsen att en ytterligare granskning av resultaten i rapporten den 20 september 2018 skulle ha lett till att åtskilliga transaktioner kunde avföras. Swedbank Estland påbörjade också samma höst en sådan granskning, vilken fortfarande pågick vid tiden för de uttalanden som omfattas av åtalet. Av betydelse i sammanhanget är dock att GFR, dvs. Swedbanks kommunikationschef, redan i intervjun med Dagens industri den 4 oktober 2018 hade gett intryck av att utredningen från september var klar. När BB uttalade sig gjordes inte heller något förbehåll om att utredningen inte var klar. Eftersom Swedbank hade ett behov av att utreda transaktionerna närmare, kunde hon ha svarat att utredningen visserligen hade gett indikationer på att det förekommit misstänkta transaktioner, men att saken måste utredas närmare innan några slutsatser kunde dras. På ungefär motsvarande sätt hade Danske Bank uttalat sig i sitt pressmeddelande den 19 september 2018. Att uppgifterna i rapporten vid ytterligare granskning kunde leda till att många transaktioner avfördes innebär inte att BBs kategoriska svar var korrekt.

Försvaret har på samma tema fört fram att det förhållandet att den amerikanska advokatbyrån Clifford Chance år 2020 efter en granskning av tjugo miljarder transaktioner inte kunde konstatera att någon penningtvätt hade ägt rum innebär att det visade sig att BBs uttalanden var riktiga. Hovrätten konstaterar att den utredning som gjordes av Clifford Chance inte har åberopats av någon part som bevisning i målet. Av det åberopade pressmeddelandet den 23 mars 2020 från Swedbank som redovisar utfallet av utredningen framgår emellertid att utredningen avser perioden 2014–2019, dvs. bara en del av den period – åren 2007–2015 – som rapporten från den 20 september 2018 och åtalet tar sikte på. Av ännu större betydelse är att prövningen av om uppgifterna var oriktiga måste ske med utgångspunkt i de kunskaper som fanns när uttalandet gjordes (jfr Svea hovrätts dom i mål nr B 359-16, s. 5). Bedömningen av priset på aktien i ett börsbolag förändras nämligen

kontinuerligt utifrån det kunskapsläge som vid var tid gäller om börsbolaget och återspeglas i aktiekursen. I vad mån det senare inte har kunnat konstateras att något av de misstänkta fallen av penningtvätt faktiskt utgjorde penningtvätt saknar alltså betydelse för bedömningen av om uttalandet var vilseledande när det gjordes.

Sammantaget gör hovrätten bedömningen att de uppgifter som BB lämnade i intervjun i Svenska Dagbladet – vilka inte nyanserades eller kompletterades genom något av hennes övriga uttalanden den 23–24 oktober 2018 – förmedlade det vilseledande budskapet att det inte fanns några misstänkta penningtvättskopplingar till Danske Banks verksamhet i Estland under 2007–2015.

Intervjun med TT den 23 oktober 2018

Den 23 oktober 2018 intervjuades BB av TT:s reporter OL. I en artikel som publicerades samma dag angavs bl.a. följande.

Swedbanks vd säker – inga lik i garderoben

....

Swedbank är först ut bland landets storbanker att visa upp sitt kvartalsresultat. Men i spåren av Danske Banks enorma penningtvätthärva i Estland kommer vinst och intäkter i bakvattnet – det är eventuella otvättade bankbykar som fångar intresset. Och det var också av rädsla för en "baltsmitta" som bankaktierna rasade rejält tidigare i oktober.

"Helt säker"

En noggrann genomgång har gjorts, men Swedbank har inte hittat något fuffens i den egna verksamheten, enligt BB. Inte heller har finansmannen Bs anmälningar mot Nordea för penningtvätt dykt upp på motsvarande vis hos Swedbank, enligt BB. Men det viktigaste av allt, för varje gång vi ser något, så agerar vi, och det med kraft, säger BB. Försök till penningtvätt märker dock banken av, i alla verksamheter, men det finns också i Sverige. Som bank måste man vara medveten om att det är en risk som finns, säger hon.

Men ni har inte sett något mer i Baltikum?

– Nej, vi har inte det.

Hur säker kan du vara på att ni inte har några otvättade bykar i Baltikum?

– Med hela det som kommit upp i den här Danskehistorien, kan jag vara helt säker, vi har gått igenom allting, säger hon.

BBs uppgav i intervjun att "för varje gång vi ser något, så agerar vi och det med kraft". Det framgår inte att detta sades med anledning av någon specifik fråga som ställdes till henne, t.ex. angående vad som har kommit fram i bankens utredningar. Uttalandet får också förstås på det sättet att det tar sikte på de förhållanden som rådde när uttalandet gjordes. Typiskt sett måste också uppgifter om nuvarande förhållanden rörande arbetet mot penningtvätt ha haft större relevans än uppgifter om förhållanden som låg ett antal år tillbaka i tiden. Av utredningen i målet framgår dessutom att Swedbank sedan 2016 hade vidtagit ett flertal åtgärder för att komma till rätta med brister i de baltiska dotterbankernas arbete mot penningtvätt. De högrisktransaktioner som utländska kunder stod för – vilket också framgår av Finansinspektionens tillsyns-beslut – hade minskat kraftigt i omfattning sedan 2016.

Som hovrätten tidigare har anfört är åklagarnas påstående om vad BB i nu aktuellt avseende har vilselett om – att man under åren 2007–2015 inte haft problem med sina AML-processer i bankens verksamhet i Estland – också mycket bredare formulerat och ger ett större utrymme för tolkning än deras andra påstående om vilseledande uppgifter avseende misstänkta penningtvättstransaktioner. Mot den angivna bakgrunden anser hovrätten att det som BBs uppgav inte förmedlade det huvudsakliga intrycket att Swedbank under åren 2007–2015 inte haft problem med sina AML-processer i bankens verksamhet i Estland.

Sedan gjorde BB – som tingsrätten också konstaterat – ett nyanserat uttalande om att banken hade upptäckt penningtvättsförsök i Baltikum. Den uppföljande frågan om Swedbank hade ”sett något mer i Baltikum” var, enligt hovrätten, något oklar. Det hade i det läget varit fördelaktigt om BB hade begärt ett förtydligande av frågan eller utvecklat det nekande svaret så att det framgick hur hon hade uppfattat frågan och vad hon därmed svarade på. I ljuset av frågans ospecifika karaktär är hovrätten inte beredd att vid en isolerad bedömning av BBs svar lägga henne det till last som ett vilseledande.

Det därefter följande svaret på den något oprecisa frågan om otvättade bykar i Baltikum är dock mycket besvärande för BB. Hovrätten delar inte tingsrättens bedömning att svaret på frågan var något svävande. Tvärtom uppfattar hovrätten svaret som kategoriskt och heltäckande. När det gällde ”hela det” som kommit upp i ”Danskehistorien” var BB ”helt säker” och Swedbank hade ”gått igenom allting”. Enligt hovrätten var det oförenligt med de indikationer som fanns i rapporten den 20 september 2018 att ge ett så förbehållslöst svar. Visserligen hade det svaret föregåtts av en nyansering att banken hade upptäckt försök till penningtvätt i Baltikum precis som i verksamheten i stort. Det svaret var dock löst i konturerna och måste ställas mot de indikationer på omfattande misstänkta transaktioner i ett penningtvättsperspektiv som framgick av rapporten. Den samlade bilden av det som förmedlades genom BBs svar var enligt hovrättens mening att det i stort sett inte fanns några misstänkta penningtvättskopplingar till Danske Banks verksamhet i Estland under 2007–2015. Även det uttalandet – vilket inte nyanserades eller kompletterades genom något av hennes övriga uttalanden den 23–24 oktober 2018 – förmedlade därför ett vilseledande budskap.

Jag instämmer i hovrättens bedömningar av åtalet i här aktuella delar. Jag vill återigen framhålla att hovrättens dom innebär att gränsen för det straffbara området satts mycket snävt och att det knappast kan uppställas strängare krav vid bedömningen av vilken vilseledande information ett börsbolags verkställande direktör straffritt ska kunna sprida. Jag instämmer även i hovrättens bedömningar om hur gärningarna ska rubriceras samt i fråga om påföljd.

Betydelsen av tryckfrihetsförordningen

Försvaret har i Högsta domstolen åberopat att Hans Gunnar Axberger i sin doktorsavhandling Tryckfrihetens gränser från år 1984 uttalat att undantaget från tryckfrihetsförordningens tillämplighetsområde vid förmögensbrott kräver att gärningen har ett utpräglat ekonomiskt syfte, vartill det krävs ett direkt uppsåt att åstadkomma ekonomisk vinning och skada (avhandlingen s. 52-53).

Eftersom gärningen enligt hovrätten inte begåtts med något sådant direkt uppsåt ska enligt försvaret åtalet ogillas.

Jag vill med anledning av denna invändning anföra följande.

Straffansvarskommittén har i sitt betänkande SOU 1940:20 behandlat frågan om tryckfrihetsförordningen regler skulle lägga hinder för tillämpningen av paragrafen om svindleri, vilket i betänkandet besvarades nekande (a. bet. s. 160 f.). Det måste framhållas att betänkandet skrevs i en tid där information företrädesvis spreds genom tryckt skrift. Det bör också framhållas att professorn i straffrätt Suzanne Wennberg i SvJT 1985 s. 736 ff (se särskilt s. 738) kritiserat Hans-Gunnar Axbergers resonemang angående uppsåtskravet. Såvitt jag har kunnat se har heller inte det resonemang som förts fram i avhandlingen återkommit i senare litteratur av författaren, i vart fall inte på samma kategoriska sätt.

Eftersom det för straffansvar enligt 9 kap. 9 § andra stycket brottsbalken (till skillnad från straffansvar enligt första stycket) inte krävs något uppsåt i förhållande till att åstadkomma ekonomisk vinning eller skada, skulle, med försvarets resonemang, sådana gärningar i princip vara undantagna från straffansvar inte bara i de fall de begås genom uttalanden i grundlagsskyddad media, utan även om de vilseledande uppgifterna sprids genom ett offentliggörande av en årsredovisning framtagen med hjälp av en tryckpress, där den som mångfaldigar en sådan produkt genom att vidta vissa åtgärder kan välja om grundlagsskyddet ska vara tillämpligt även på fotokopior och utskrifter (se 1 kap. 2 § TF). Ett sådant synsätt kan inte anses förenligt med vare sig lagstiftarens eller grundlagstiftarens avsikter.

Med detta sagt är det min uppfattning att hovrättens dom ska stå fast.

Prövningstillstånd m.m.

Av 54 kap. 10 § rättegångsbalken följer att prövningstillstånd får meddelas endast om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens) eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

För prejudikatdispens krävs att ett avgörande av Högsta domstolen får generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan alltså inte föranleda prövningstillstånd på denna grund (Fitger, Rättegångsbalken, s. 54:26).

Det är min uppfattning att hovrättens prövning av åtalet är helt i enlighet med straffstadgandets ordalydelse och de motiv som ligger till grund för kriminaliseringen. Som jag framhållit ovan har hovrätten intagit en mycket

restriktiv hållning vid bedömningen av åtalet och endast dömt till ansvar i de fall där den information som getts varit klart vilseledande. Jag kan därför inte instämma i försvarets farhågor angående domens konsekvenser för framtida uppgiftslämnande från företag och därmed för aktiemarknadens funktionssätt. Det vore tvärtom anmärkningsvärt om de uttalanden som hovrätten fällt till ansvar för skulle anses straffria, då detta torde medföra klart negativa konsekvenser när det gäller tilliten till att information som ges av en företagsledning är riktig. Detta särskilt när det råder sådan oro på marknaden som var fallet här och där intresset av korrekt information var extra angeläget.

Som Ekobrottsmyndigheten anger i sitt yttrande under rubriken Allmänna reflektioner (s. 12) innebär hovrättens dom att börsbolagens ledningar inte får lämna vilseledande information, inte heller i intervjuer, vilket torde vara en självklarhet eftersom detta framgår direkt av straffstadgandet om svindleri. Det står vidare klart att svindleri inte kan begås genom ren underlåtenhet, men att det i de fallen information aktivt lämnas det kan vara straffbart som svindleri att utelämna väsentlig information, om den information som då aktivt lämnas i och med detta är vilseledande. Huruvida ett uttalande når upp till att vara vilseledande och därmed straffbart som svindleri måste dock bedömas efter en prövning av omständigheterna i det enskilda fallet.

Jag kan mot denna bakgrund inte se att Högsta domstolen genom att pröva överklagandet kan komma med några vägledande uttalanden som är av vikt för ledning av rättstillämpningen. Tvärtom är det min uppfattning att en prövning av åtalet riskerar att mynna ut i en prövning som bara är av intresse för bedömningen av omständigheterna i det nu aktuella målet.

Som jag redogjort för ovan är det lagstiftarens (och grundlagstiftarens) tydliga uppfattning att åtal för svindleri ska prövas enligt vanlig lag även i de fallen gärningen skett med hjälp av tryckt skrift eller genom uttalanden i grundlagsskyddad media. Något skäl för prövningstillstånd beträffande den frågan föreligger enligt min uppfattning inte.

Jag kan heller inte finna att det finns skäl för prövningstillstånd beträffande de frågor som i övrigt framförts i överklagandet.

Jag avstyrker prövningstillstånd.

Bevisuppgift

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och med mina synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall prövningstillstånd meddelas.

Katarina Johansson Welin

My Hedström

Bilaga

Yttrande från Ekobrottsmyndigheten

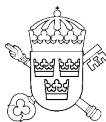
Kopia till

Ekobrottsmyndigheten, Överåklagarens kansli (EBM2024-1304)

Ekobrottsmyndigheten, Finansmarknadskammaren

Chefsåklagaren Thomas Langrot

Vice chefsåklagaren Ted Murelius

Överåklagarens kansli
Kansliåklagare Mikaela Stranne

Dnr
EBM2024-1304

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Yttrande i Högsta domstolens mål B 7476-24

(Överklagat avgörande: Svea hovrätts dom den 10 september 2024 i mål B 2457-23)

(Åklagarmyndighetens ärende AMR-8962-24, Ekobrottsmyndighetens ärende EB-1081-19)

BB har genom sina privata försvarare överklagat domen från Svea hovrätt.

Riksåklagaren har av Högsta domstolen förelagts att avge en svarsskrivelse över överklagandet. Enligt Högsta domstolen ska yttrandet särskilt avse vilseledandebedömningen i 9 kap. 9 § andra stycket brottsbalken samt betydelsen av tryckfrihetsförordningen i det att uttalandena har gjorts vid intervjuer i media.

Riksåklagaren har i sin tur begärt att Ekobrottsmyndigheten inkommer med ett yttrande över överklagandet.

Inställning

Enligt Ekobrottsmyndighetens uppfattning bör en ändring av hovrättens dom bestridas i såväl ansvarsdelen som påföljdsdelen. Det föreligger inte skäl att meddela prövningstillstånd, varför ett sådant bör avstyrkas.

Bakgrund

Swedbank AB är ett svenskt bankaktiebolag med tillstånd att bedriva bankverksamhet. Bolaget är noterat på Stockholmsbörsen (Nasdaq Stockholm OMX). År 2005 förvärvade Swedbank den baltiska banken Hansabank, som år 2008 bytte namn till Swedbank. Verksamheten i Estland bedrevs under åren 2007-2015 i dotterbolag (Swedbank AS Estland). BB tillträdde 2016 posten som verkställande direktör för moderbolaget Swedbank AB. Dessförinnan var BB chef för den baltiska bankverksamheten (affärsområde Baltic Banking).

Under åren 2016-2018 vidtog Swedbank AB, under BB:s ledning, en rad utredningsåtgärder avseende bankens anti-penningtvättarbete i dotterbanken i Estland. Dessa åtgärder resulterade i ett flertal interna rapporter. Innehållet i rapporterna, i jämförelse med vad BB kommunicerade till allmänheten och bankens intressenter under

hösten och vintern 2018/2019, har legat till grund för påståendet om grovt svindleri, alternativt grov marknadsmanipulation. Swedbanks interna rapporter utgör de mest centrala dokumenten i den av åklagarna åberopade skriftliga bevisningen. Rapporterna är beslutade och framtagna av Swedbank AB.

Ekobrottsmyndigheten inledde förundersökning gällande grovt svindleri i mars 2019, några veckor efter att SVT Uppdrag Granskning sändt två program som handlade om hur Swedbank kunde misstänkas vara involverade i storskalig penningtvätt i Estland.

Den 4 januari 2022 väcktes åtal mot BB för i första hand grovt svindleri i enligt med 9 kap. 9 § andra stycket brottsbalken och i andra hand för grov marknadsmanipulation enligt 2 kap 4 § första stycket punkt 4 lag (2016:1307) om straff för marknadsmissbruk på värdepappersmarknaden (åtalspunkten 1). Se åtalets utformning i denna del inklusive justeringar i hovrätten, nedan under hovrättens dom. Åtal väcktes även för obehörigt röjande av insiderinformation (åtalspunkten 2).

Målet i underrätterna

Gärningspåståendet avseende grovt svindleri gör i korthet gällande att BB, i egenskap av verkställande direktör i moderbolaget Swedbank AB, vid tre olika tillfällen under perioden oktober 2018 till februari 2019 offentliggjorde eller till allmänheten och bankens intressenter spred vilseledande uppgifter gällande vad Swedbank AB erfarit genom ovan nämnda rapporter om den estniska dotterbankens arbete mot penningtvätt.

Vid det första tillfället, den 23 oktober 2018, offentliggjorde Swedbank AB sin kvartalsrapport för det tredje kvartalet 2018 (den s.k. Q3-rapporten). I samband med pressträff deltog BB i ett antal intervjuer i olika media. Banken arrangerade även en telefonkonferens med investerare och övriga intressenter. BB:s uttalanden den här dagen spreds i olika medier till allmänheten och bankens intressenter. Av särskilt intresse är – eftersom BB i hovrätten kom att dömas för just dessa – uttalandena från BB som publicerades genom Svenska Dagbladet (SvD) och Tidningarnas Telegrambyrå (TT).

Swedbank har inte invänt mot publiceringen av uttalandena.

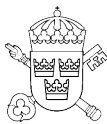
I centrum för såväl tingsrättens som hovrättens prövning stod rekvisitet *vilseledande uppgift*. En viktig skillnad mellan domstolarnas avgöranden är att hovrätten tagit hänsyn till vad BB förteg i samband med att hon lämnade uppgifter.

Tingsrättens dom

I dom den 25 januari 2023 ogillade Stockholms tingsrätt åtalet i sin helhet.

Tingsrätten konstaterade i sin bedömning att praxis beträffande svindleri är sällsynt. Efter en genomgång av befintlig praxis kom tingsrätten till ”den försiktiga slutsatsen” att i tidigare fällande domar hade de vilseledande uppgifterna haft en ”relativt hög konkretionsgrad”.¹ Tingsrätten redogjorde även för ett hovrättsmål där förutsättningarna

¹ Tingsrättens dom s. 55.

liknar förevarande mål, det s.k. SAAB-målet (Hovrätten för Västra Sverige den 6 februari 2018, mål B 2742-17). Det kan redan här tilläggas att såvitt känt är detta mål det enda avgörandet från hovrätt, utöver det nu överklagande målet, som rört svindleri genom uttalanden till media.

Vidare fann tingsrätten att "[...] det har funnits problem i bankens AML-processer i Swedbanks estländska verksamhet under den angivna perioden, dvs. 2007–2018, och att dessa brister bitvis kan betecknas som allvarliga. Det är vidare styrkt att [BB] har känt till att det [...] fanns indikationer på detta och även på misstänkta transaktioner/kunder utifrån ett penningtvättsperspektiv, allt i enlighet med gärningspåståendets andra stycke".²

Tingsrätten prövade sedan varje uttalande för sig. I den prövningen slog tingsrätten fast att det finns exempel på uttalanden som "i efterhand kan betecknas som kontextlöst", att BB gett sken av förhållanden som av tingsrätten beskrivs som en "medveten glidning" och att BB kunde kritiseras för uttalanden "framför allt för att de inte gav hela bilden av vad banken hade iakttagit i Baltikum". Tingsrätten fann också att oklarheter och glidningar till viss del framstod som en "medveten taktik från bankens ledning".³

Samtidigt vägde tingsrätten in att BB med anledning av banksekretess, meddelarförbud, lojalitetsplikt mot banken och aktieägarkollektivet, samt enligt gällande bestämmelser om marknadsmissbruk, haft ett begränsat utrymme när hon uttalade sig. Det faktum att hon enligt tingsrätten uttalade sig i presens, snarare än i förfluten tid, påverkade också bedömningen. Sammanfattningsvis slog tingsrätten fast att uttalandena antingen varit korrekta och/eller alltför generella ("saknar sådan konkretion") för att konstituera straffrättsligt ansvar. Därtill vägde tingsrätten in att övriga uttalanden från BB såsom att "som bank måste man vara medveten om att [penningtvätt] är en risk som finns", nyanserade hennes budskap.

Tingsrätten konstaterade även avslutningsvis att uttalandena under alla förhållanden inte hade den i gärningsbeskrivningen påstådda innebörden att banken inte hade eller hade haft problem med AML-processer i Estland. Eftersom yrkandet i andra hand om grov marknadsmanipulation hade samma påstående om uppgifternas innebörd, ogillade tingsrätten åtalet redan på den grunden.

Hovrättens dom

Åklagaren överklagade tingsrättens dom. I hovrätten justerades åtalet. Hovrättens prövning kom därför att skilja sig åt från tingsrättens prövning i vissa avseenden.

Gärningspåståendet under åtalspunkten 1, grovt svindleri, fick efter justering följande utformning (justering i kursiv stil).

[BB] har i egenskap av verkställande direktör och koncernchef för Swedbank AB i Sverige, den 23–24 oktober 2018, den 29 januari 2019 och den 20 februari 2019 uppsåtligen eller av grov oaktsamhet, bland allmänheten eller

² Tingsrättens dom s. 59.

³ Tingsrättens dom s. 66.

företagets intressenter, spridit vilseledande uppgifter om Swedbanks åtgärder för att förhindra, upptäcka, förebygga och anmäla misstankar om penningtvätt (AML-processer) i Swedbanks verksamhet i Estland. Uppgifterna har varit ägnade att påverka bedömningen av företaget i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada.

De vilseledande uppgifterna har haft den *huvudsakliga* innebörden, *eller i vart fall förmedlat det budskapet*, att Swedbank AB under åren 2007–2015 inte haft problem med sina AML-processer i bankens verksamhet i Estland och att det inte fanns några misstänkta ”penningtvättkopplingar” till Danske Banks verksamhet i Estland under samma period. Detta trots att [BB] hade icke offentliggjord information inom Swedbank AB Compliance om indikationer på omfattande misstänkta transaktioner/kunder i bankens estniska verksamhet kopplade till Danske Banks verksamhet i Estland utifrån ett penningtvättsperspektiv under åren 2007–2015 samt information om allvarliga brister/åsidosättanden i AML-processerna i bankens verksamhet i Estland under åren 2007–2015.

Brottet bör bedömas som grovt då gärningen varit av större omfattning, kunnat medföra avsevärd skada eller annars varit av särskilt farlig art.

Hovrätten kom efter en ingående prövning till den slutsatsen att genom bankens egna utredningar var det bevisat att det fanns indikationer på att det under åren 2007–2015 förekommit omfattande misstänkta penningtvättstransaktioner mellan kunder i Swedbanks estniska verksamhet och kunder i Danske Banks verksamhet i Estland. Hovrätten fann också att det fanns information om att det i bankens verksamhet i Estland hade förekommit allvarliga brister i bankens åtgärder för att bekämpa penningtvätt under samma period.

Vad gäller den begränsning i BB:s kommunikationsutrymme som åberopats och som tingsrätten framhållit i sin dom, angav hovrätten istället att om BB ansåg att hennes kommunikationsutrymme var begränsat till följd av penningtväftsreglernas meddelandeförbud eller något annat regelverk, hade hon alltså bort säga det. De regler som försvararna hade hänvisat till berättigade, enligt hovrätten, henne därmed inte till att i något avseende lämna vilseledande uppgifter.

Hovrätten prövade därefter om BB:s uttalanden var vilseledande i förhållande till allmänheten och bankens intressenter samt om det BB kommunicerat hade haft den i gärningsbeskrivningen påstådda innebörden. Slutligen prövade hovrätten om de uppgifter som konstaterades vara vilseledande även var ägnade att påverka bedömningen av Swedbank AB i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada.

I vilseledandebedömningen pekade hovrätten på att tingsrättens redogörelse av rättspraxis avseende svindleri motiverade ett viktigt tillägg, nämligen det att Högsta Domstolen i NJA 1992 s. 691 uttalade att utelämnande av viss information generellt sett kan vara i lika mån vilseledande som en positivt oriktig uppgift. Häri ligger också den avgörande skillnaden mellan tingsrätten och hovrättens respektive prövning av rekvisitet vilseledande uppgift.

Medan tingsrätten begränsat sin prövning till om BB gjort uttalanden som var oriktiga, så prövade hovrätten därutöver om BB utelämnat väsentliga förhållanden.

Hovrätten tillämpade i sin fortsatta bedömning samma metod som tingsrätten. Först prövades således varje tillfälle/uttalande för sig, för att därefter följas av en prövning av det enskilda uttalandet sett i ljuset av vad som i övrigt uttalades i nära anslutning (vid samma gärningstillfälle).

Hovrätten kom till den slutsatsen att BB lämnade vilseledande uppgifter när hon intervjuades av SvD och TT i samband med Q3-rapporten den 23 - 24 oktober 2018, men att övriga uttalanden föll utanför det straffbara området. BB friades således från ansvar för övriga uttalanden den 23 - 24 oktober samt för uttalanden i januari respektive februari 2019.

De vilseledande uppgifterna förmedlade enligt hovrätten ett budskap med innebörd att det inte fanns några misstänkta penningtvättskopplingar till Danske Banks verksamhet i Estland under åren 2007–2015. Att det inte kunnat konstateras att penningtvätt de facto ägt rum saknade enligt hovrätten betydelse.

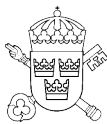
I nästa steg prövade hovrätten om de vilseledande uppgifterna varit ägnade att påverka bedömningen av Swedbank AB i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada. Med hänvisning till kommentaren till aktuellt lagrum och doktrin slog hovrätten fast att lagtexten endast innefattar abstrakt fara och att det således saknas krav på slutlig skada, samt att det är tillräckligt att en vilseledande uppgift normalt sett duger till att förmå andra att företa förlustbringande dispositioner.

Även om hovrätten ansåg att det inte är möjligt att närmare kvantifiera hur stor påverkan BB:s uttalanden haft på den ekonomiska bedömningen av banken, fann hovrätten ändå, med hänsyn till att penningtvätsfrågorna stod i marknadens och medias fokus vid aktuell tidpunkt, att det stod klart att fara för sådan påverkan typiskt sett kunde förknippas med uttalandena.

Till sist konstaterade hovrätten att BB agerat med s.k. insiktuppsåt.

BB dömdes därför, med ändring av tingsrättens dom, för ett fall av grovt svindleri, vilket avsåg två uttalanden. Påföljden bestämdes till fängelse i ett år och tre månader.

Det kan tilläggas att hovrätten fullföljde sin prövning med ett ställningstagande till huruvida övriga uttalanden, som inte bedömdes nå upp till ett straffbart vilseledande enligt 9 kap. 9 § brottsbalken, istället kunde utgöra straffbar marknadsmanipulation. Hovrätten uttalade därvid att "[u]tifrån bestämmelsernas ordalydelse och syfte är det inte möjligt att som åklagarna har gjort gällande dra den generella slutsatsen att "vilseledande signaler" enligt 2016 års lag skulle omfatta fler fall än "vilseledande uppgift". Hovrätten anser mot den bakgrunden att inte något av de uttalanden som inte befunnits innefatta spridning av en vilseledande uppgift enligt svindleriparagrafen innebär att [BB] gett vilseledande signaler avseende priset på Swedbankaktien på sätt som avses i 2016 års lag."

I hovrätten fanns en skiljaktig mening (nämndeman) som ville bestämma straffvärdet något lägre.

Överklagandet

BB har överklagat hovrättens dom och yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens dom ska ogilla åtalet i sin helhet. Hon har anfört att hon alternativt gör gällande att gärningen ska rubriceras som brott av normalgraden och att påföljden ska bestämmas till en icke frihetsberövande påföljd, och i andra hand att fängelsestraffet längd sätts ned. Även för det fall att gärningen rubriceras som grovt brott har hon yrkat strafflindring på motsvarande sätt.

BB har åberopat flera olika skäl för prövningstillstånd.

Den rättsliga regleringen

Svindleri

Bestämmelsen om svindleri finns i 9 kap. 9 § brottsbalken. Svindleri brukar beskrivas som bedrägeri mot allmänheten. Bestämmelsen tar sikte på att skydda allmänheten mot vilseledande uppgifter i ekonomiska angelägenheter. Den 1 juli 2017 infördes en egen rubricering för grovt brott, men i övrigt är bestämmelsen i princip oförändrad sedan 1942 års strafflagsrevision. Som tingsrätten påpekar i sin dom är följaktligen de ursprungliga motiven, nu drygt 80 år gamla, alltså relevanta.⁴

Ordet vilseleda förekommer även bl.a. i straffstadgandet gällande bedrägeri, 9 kap. 1 § brottsbalken. Bestämmelsen har därför viss relevans även för svindleribestämmelsen i 9 kap. 9 § brottsbalken. Av kommentaren till 9 kap. 1 § brottsbalken framgår att vilseleda betyder generellt sett att förmedla en oriktig uppfattning om någonting till någon och att vilseledandet ska bedömas från den vilseleddes perspektiv. Avgörande i aktuellt lagrum är det faktum att offret faktiskt blivit vilseförd, även om han var ovanligt lättlurad, inte den omständigheten att det var rationellt att låta sig luras.⁵

Annorlunda förhåller det sig med ett vilseledande av allmänheten, d.v.s. en obestämd krets av individer, eftersom bedömningen svårigen kan göras med annan utgångspunkt än vad som typiskt sett vilseleder en obestämd krets med personer.⁶

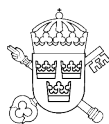
Enligt 9 kap. 9 § första stycket är det straffbelagt för envar att offentliggöra eller på annat sätt sprida vilseledande uppgift med direkt uppsåt att påverka priset på vara, värdepapper eller annan egendom.

Enligt första stycket krävs för ansvar att den vilseledande uppgiften offentliggörs eller sprids bland allmänheten med visst syfte, nämligen för att påverka priset på vara, värdepapper eller annan egendom. Uppgiften ska duga till att vilseleda allmänheten. Vidare är en viss precision i påståendet nödvändigt för att vilseledande ska föreligga. Hit hör inte

⁴ SOU 1940:20, Straffrättskommitténs betänkande med förslag till lagstiftning om förmögenhetsbrott.

⁵ Se Bäcklund m.fl., Brottsbalken (JUNO, version 25), kommentaren till 9 kap 1 §.

⁶ Se Bäcklund m.fl., Brottsbalken (JUNO, version 25) kommentaren till 9 kap. 9 §.

uttalanden, som saknar mera preciserade uppgifter, utan har exempelvis en allmänt lugnande innebörd (se lagkommentaren i Juno, till 9 kap. 9 § första stycket brottsbalken).

I bestämmelsens första stycke är det tillräckligt att vilseledande uppgift sprids med ett visst syfte att påverka t.ex. priset på ett värdepapper. Något abstrakt farerekvisit finns inte. Motivuttalandena ger således en avgränsning av det straffbara området.

Bestämmelsens andra stycke – som nu är av intresse – tar istället sikte på att vilseledande uppgift offentliggörs eller på annat sätt sprids till allmänheten eller företagets intressenter av någon med särskild insyn i företaget. I motivuttalandena till 9 kap. 9 § brottsbalken⁷ tydliggörs varför åtskillnad bör göras mellan å ena sidan den situationen att någon som offentliggör eller sprider vilseledande uppgifter ”*hava med företaget att skaffa*” och å andra sidan den situationen när så inte är fallet. Skälet är att i det förra fallet kan väsentligt större krav kan ställas på sanningsenligheten av uppgifter som sprids för allmän kännedom, eftersom de uppgifterna lättare vinner tilltro.

Lagtextens utformning i paragrafens andra stycke ”ägnad att påverka bedömningen av företaget i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada” ger också uttryck för en s.k. abstrakt fara. Det krävs inte något skadesyfte eller att skada verkligen uppstått. En vilseledande uppgift ska ta sikte på ett företags ekonomiska förhållanden och samtidigt dels vara sådan att den normalt duger till att vilseleda andra, dels duger till att förmå andra att företa förlustbringande dispositioner.⁸

Det har i doktrinen framförts att det är uppenbart att en sådan disposition kan utgöras av köp eller försäljning av en aktiepost samt att det är ett faktum att svensk rätt uppställer ett straffrättsligt ansvar i 9 kap. 9 § till skydd för aktiehandeln även när det gäller investerarens primära intresse att få riktig information från noterade bolag.⁹

Det ställs även i andra sammanhang höga krav på att informationsgivningen från noterade bolag är vederhäftig och fullständig. Osanningar eller vilseledande information kan åsamka stor skada på marknaden. Falsk eller vilseledande information genom dessa kanaler rubbar förtroendet för marknaden på ett oåterkalleligt sätt, vilket framgår redan av ingressen till MAR (se mer om MAR i avsnittet om marknadsmanipulation).

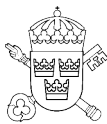
Att sprida vilseledande uppgift inbegriper inte ren underlåtenhet. En annan sak är om någon förtiger väsentliga omständigheter eller presenterar ett skevt urval av fakta. Det står klart, med utgångspunkt i motivuttalandena till aktuellt lagrum, att en vilseledande uppgift inte behöver innehålla någon positiv oriktighet, utan uppgiften kan vara vilseledande därför att ”någon väsentlig omständighet förtegets”.¹⁰ Att så är fallet har också bekräftats i praxis, se särskilt NJA 1992 s. 691 samt flera hovrättsavgöranden under Praxis nedan.

⁷ SOU 1940:20 s. 157-158.

⁸ Friberg, Brottsbalk (1962:700), 9 kap. 9 § Lexino 2021-01-01 (JUNO).

⁹ Se Löfmarck, Insiderbrott och Svindleri, 1988, Juridiska Fakulteten i Stockholm; Skriftserie nr 18, s. 100-101.

¹⁰ Straffrättskommitténs betänkande, SOU 1940:20, s 159.

Ett spridande till allmänheten kan åstadkommas genom att ett pressmeddelande skickas till tidningar och tv-företag eller genom annonsering i dagspressen eller genom ett utskick till berörda intressenter, förutsatt att dessa inte är för få (se Holmquist m.fl. Brotten i näringsverksamhet, 6:e uppl sid 124).

Marknadsmanipulation, 2 kap. 4 § första stycket punkt 4 marknadsmissbrukslagen

I andra hand till grovt svindleri yrkades i såväl tingsrätten som hovrätten ansvar för grov marknadsmanipulation. I målet relevant straffstadgande återfinns i 2 kap. 4 § första stycket punkt 4 lagen (2016:1307) om straff för marknadsmissbruk på värdepappersmarknaden (marknadsmissbrukslagen).

Marknadsmanipulation i en bredare kontext fångar upp en rad olika oönskade beteenden på värdepappersmarknaden. Manipulation kan t.ex. ske genom handel, genom handel och informations spridning tillsammans, eller – som är aktuellt i förevarande mål – enbart genom informations spridning.

Den aktuella straffbestämmelsen förutsätter spridande av information som ger falska eller vilseledande signaler avseende pris, tillgång eller efterfrågan på exempelvis en aktie. För fullbordat brott krävs alltså att en viss effekt uppstått. Straffbestämmelsen innefattar emellertid inte något krav på att effekten eller påverkan varit omfattande eller väsentlig.¹¹

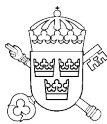
De svenska straffrättsliga bestämmelserna har sitt ursprung i marknadsmissbruksförordningen (MAR) och tillhörande direktiv. I skälen till MAR finner man viss vägledning när det gäller spridning av falsk eller vilseledande information.

(47) Manipulation eller försök till manipulation av finansiella instrument kan också bygga på spridning av falsk eller vilseledande information. [...] Det kan röra sig om fabricering av uppenbart falsk information, men också om avsiktligt utelämnande av väsentliga fakta, liksom medvetet felaktig rapportering av information.

[...] spridandet av falsk eller vilseledande information, inklusive rykten och falska eller vilseledande nyheter, anses strida mot denna förordning. Därför bör inte de som är aktiva på finansmarknaderna ha rätt att fritt uttrycka information som står i strid med deras egen uppfattning eller bättre vetande och som de vet eller borde veta är falsk eller vilseledande, vilket är till skada för investerare och emittenter.

I likhet med stadgandet om svindleri (men i motsats till stadgandet om bedrägeri) riktar sig vilseledandet till en obestämd krets av mottagare (investerarkollektivet). Samtidigt krävs, till skillnad från stadgandet om svindleri, att viss effekt uppstår.

¹¹ Svea hovrätts dom 2024-11-27, mål B 14022-23.

I förarbetena till lagstiftningen framgår att vid brottkonkurrens mellan grovt svindleri och grov marknadsmanipulation döms endast för grovt svindleri (alltså ett undantag från lex specialis-regeln).¹²

Även när det gäller marknadsmanipulation finns hovrättsavgörande som innebär att vilseledande kan ske genom att uppgift av väsentlig betydelse undanhålls, se hovrättsavgörandet från 2024 nedan under Praxis.

Svindleri, yttrandefrihet och tryckt skrift

Av portalparagrafen 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen (TF) framgår att tryckfriheten syftar till att säkerställa ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande. Samma ordalydelse förekommer i 1 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Det i respektive portalparagrafs tydliggjorda syfte med regleringen avgränsar det materiella tillämpningsområdet från det formella tillämpningsområdet. Medieinnehåll som inte aktualiserar yttrandefrihetsrättsliga bedömningar faller som huvudregel inom det formella tillämpningsområdet, men utanför det materiella tillämpningsområdet. Exakt var gränsen går får bedömas från fall till fall med utgångspunkt i lagens syfte.¹³ Ändamålstolkningen används för att avgränsa TF som sanktions- och processlag, men inte för det skydd TF i övrigt ger tryckfriheten och dess utövare.¹⁴

För såväl tryckfrihetsbrott som yttrandefrihetsbrott tillämpas ett särskilt ansvarssystem och en processordning. TF innehåller en uttömmande uppräknning av de gärningar som utgör tryckfrihetsbrott när de begås genom tryckt skrift och är straffbara enligt vanlig lag (se 7 kap. 1–20 §§). Huvudregeln är att endast en person kan ställas till svars (s.k. ensamansvar). Justitiekanslern är exklusiv åklagare. Grundlagarnas ställning i normhierarkin som exklusiva straff- och processlagar leder till att dessa i första hand ska tillämpas. Först när TF eller YGL inte är tillämpliga (d.v.s. gärningen faller utanför det materiella tillämpningsområdet) kan ingripande ske enligt vanlig lag (varvid allmän åklagare är behörig). Utgångspunkten är därför att alla yttranden som framförs i grundlagsskyddad media och omfattas av det formella tillämpningsområdet i första hand ska bedömas enligt TF och YGL.

Som konstaterats ovan kan emellertid svindleri begås med hjälp av tryckt skrift eller annan grundlagsskyddad media. Brottet svindleri är dock inte upptaget i brottskatalogen i 7 kap. TF, till vilken även YGL hänvisar. Som redan nämnts kan allmänna regler komma att tillämpas istället genom en ändamålsenlig tolkning av syftet med lagstiftningen. Visst medieinnehåll undantas från regleringen genom portalparagrafen.

Högsta domstolen har i Aftonbladet-målet (NJA 1999 s. 275) prövat om olaga hot och hot mot tjänsteman skulle bedömas enligt allmän lag trots att brotten begåtts genom tryckt skrift. Högsta domstolen uttalade bl.a. följande.

¹² Prop. 2016/17:22 s. 407.

¹³ Se Axberger, Yttrandefrihetsgrundlagarna, Rättigheter och gränser för medier och medborgare (2023, version 5, JUNO), s 67-69.

¹⁴ Se Axberger, TF, 1 kap. 9 §, Karnov (JUNO).

En grundprincip, som kommit till uttryck i 1 kap 1 § 1 st och 3 § TF, är att ingen skall kunna åtalas och straffas för innehållet i tryckt skrift annat än när innehållet strider mot tydlig lag och utgivandet av skriften utgör tryckfrihetsbrott enligt 7 kap TF. Det kan emellertid förekomma att en handling visserligen utförs med en tryckt skrift som medel men har en sådan karaktär att den inte berör de syften som ligger bakom regleringen i TF. En sådan handling kan utan hinder av TF beivras om den är brottslig enligt allmän lag. Som exempel har nämnts bedrägeri, svindleri eller oredligt förfarande som begås genom meddelanden i tryckt skrift (se bl a SOU 1947:60 s 115f, 119 och 250f samt prop 1986/87:151 s 86). Utanför det av TF omfattade området kan det också komma i fråga att straffa den som lämnat ett specifikt meddelande för offentliggörande i tryckt skrift.

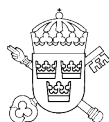
Klagandena i detta mål har åtalats för olaga hot och hot mot tjänsteman. Dessa brott utgör inte tryckfrihetsbrott enligt 7 kap TF. Detta hindrar inte att hot som framförs i tryckt skrift under vissa omständigheter kan föranleda straff enligt allmän lag, t ex om hotet är ett led i ett utpressningsförsök eller eljest utgör en förutsättning för brott (jfr SOU 1947:60 s 251 och prop 1975/76:209 s 141). Av betydelse för bedömningen i nu förevarande fall är emellertid de omständigheter under vilka filmrullarna överlämnats till C.F och det syfte i vilket överlämnandet skett.

Högsta domstolen ogillade åtalet eftersom offentliggörandet av fotografierna bedömdes vara ett led i C.F:s journalistiska verksamhet och föll därmed, oavsett deras hotfulla och skrämmande karaktär, inom det område som TF var avsedd att skydda. Klagandenas överlämnande av filmrullarna omfattades därför också av meddelarfriheten. Som framgår ovan nämns särskilt svindleri som utan hinder av TF kan beivras enligt allmän lag.

I nyligen gjorda uttalanden i betänkande av Utredningen om ett förstärkt skydd för personuppgifter på tryck- och yttrandefrihetsområdet, konstateras att bedrägeri, oredligt förfarande och svindleri kan beivras genom vanlig lag trots att uppgifterna spridits i ett grundlagsskyddat medium och Aftonbladet-målet nämns i sammanhanget.¹⁵

Genom ändamålstolkning av det syfte som bär upp TF och YGL har således t.ex. bedrägeri, oredligt förfarande och svindleri kunnat beivras genom vanlig lag trots att yttrandena spridits i ett grundlagsskyddat medium. Utgångspunkten är visserligen att bara de gärningar som nämns i den s.k. brottskatalogen (se nedan) är brott när de begås i ett grundlagsskyddat medium. Det nyss sagda innebär dock ett undantag från denna princip. Riktigt hur långt detta undantag sträcker sig är inte klart. I praxis har betonats att frågan om en framställning omfattas av mediegrundlagarna bör bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet (jfr ”Aftonbladet-målet” NJA 1999 s. 275 och RÅ 2010 ref. 115).

¹⁵ SOU 2024:75, s. 40.

I tidigare hänvisade motivuttalanden till svindleribestämmelsen framgår dessutom följande.¹⁶

”De gärningar, som äro straffbelagda enligt förevarande paragraf [9 kap. 9 § brottsbalken], kunna naturligtvis företagas genom tryckt skrift, och fråga uppstår därför i vad mån tryckfrihetsförordningens regler lägga hinder i vägen för tillämpning av paragrafen. Om offentliggörandet eller spridandet sker såväl genom tryckt skrift som ock på annat sätt, t.ex. genom anförande på bolagsstämma vilket sedermera återges i tidningarna, är paragrafen givetvis tillämplig. Svårare ställer sig bedömandet, om offentliggörandet eller spridandet uteslutande ägt rum genom tryckt skrift. Stöd för att tolka tryckfrihetsförordningen på ett sätt som medger paragrafens tillämpning även i sådana fall kan emellertid hämtas ur vad som förekommit i andra lagstiftningsärenden.”

Kommittén fortsätter med att peka på tidigare lagstiftningsärenden, och vad som där framförts om det orimliga i att TF träffar alltför brett, för att avslutningsvis konkludera att

”vad tryckfrihetsförordningen hägnar med grundlagsskydd är yttrandefrihet i tryck och att kriminaliseringen av ett förfarande såsom oredligt ej har något med frågan om yttrandefrihetens gränser att göra”.

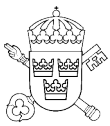
Praxis

I tingsrättens dom (s. 52-55) finns en sammanställning över praxis som finns på området. Nedan kommenteras avgöranden som Ekobrottsmyndigheten finner relevanta för det nu aktuella målet som rör BB. Det bör framhållas att det s.k. SAAB-målet ligger närmast att jämföra med det nu överklagade målet, eftersom det också rörde svindleri genom uttalanden till media.

Högsta domstolen har i *NJA 1992 s. 691* uttalat att om det finns en lagstadgad uppgiftsskyldighet utgör detta normalt ramen för vad som kan vara ett vilseledande. Det innebär att, när det för en anmälan till myndighet inte krävs underlag utöver anmälan, ett utelämnande av i och för sig relevant underlag inte kan grunda ett vilseledande. I rättsfallet har Högsta domstolen dock även formulerat att när det gäller ett uppgiftslämnande i allmänhet, så kan ”ett utelämnande av viss information generellt sett vara i lika mån vilseledande som en positivt oriktig uppgift”. Detta uttalande om utelämnande av uppgifter har direkt bäring på den situation som föreligger i målet mot BB.

Av de hovrättsavgöranden som finns på området är som redan nämnts det rättsfall som närmast liknar omständigheterna i förevarande mål en dom från *Hovrätten för västra Sverige, 2018-02-06, mål B 2742-17 (det s.k. SAAB-målet)*. Här finns flera beröringspunkter med nu aktuellt mål. Åtalet mot VM för grovt svindleri avsåg ett antal uttalanden i olika media under en begränsad tidsperiod samt utelämnade av uppgifter i årsredovisningen. VM var verkställande direktör för SAAB:s nya ägare och uttalandena handlade primärt om SAAB:s ekonomiska situation (framförallt likviditeten). Hovrätten

¹⁶ SOU 1940:20, s. 160.

lyfte problematiken med uppgifter i media som är redigerade eller i intervjuer som återgetts i text av en journalist. Detta utesluter dock inte ett svindleri enligt hovrätten men en noggrann värdering av bevisningen måste ske utifrån det sammanhang som ett påstått vilseledande uttalande görs. I domen instämmer även hovrätten med tingsrätten i att utelämnande av uppgifter under vissa förutsättningar kan likställas med att lämna uppgifter. En central frågeställning i målet var hur bolagets ställning uppfattades av omvärlden vid tidpunkten för VM:s uttalanden. Det var allmänt känt bland både SAAB:s leverantörer och allmänheten att bolaget hade dålig ekonomi, vilket får bäring på en prövning om ett uttalande från VM skulle kunna vilseleda någon att tro att SAAB:s ekonomiska ställning var tillräckligt bra för att förmå denne att företa en förlustbringande disposition p.g.a. vilseledandet. Mot den bakgrunden, och då hovrätten ansåg att det handlade om lösryckta uttalanden samt att uttalanden ansågs alltför oprecisa och otydliga för att betraktas som vilseledande, ogillades åtalet.

IRH 1997:82 dömde hovrätten för svindleri. Uppgifter om existensen av ett sidoavtal, som innebar att köparen hade rätt att fritt frånträda köpet, av en fastighet med en vinst på över 100 miljoner kronor, hade utelämnats. Utelämnandet av uppgiften ansågs utgöra ett vilseledande som grundade ansvar för brott.

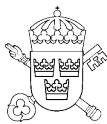
En liknande situation, där frågan om utelämnande av uppgifter grundade ansvar för svindleri, förelåg i domen från *Svea hovrätt den 22 december 2016, B 359-16*. I ett pressmeddelande lämnades uppgift om en köpare av en andel av aktierna i bolaget till ett kraftigt överpris och om att investeraren hyste stark tilltro till bolagets nya storägare och ledning. Möjligheten för investeraren att riskfritt kunna sälja aktierna åter nämndes inte och utelämnandet av den uppgiften ansågs vilseledande i den mening som svindleribestämmelsen avser och svindleri ansågs därmed föreligga.

I rättsfallet från *Svea hovrätt, 2024-11-27, B 14022-23*, fällde hovrätten, med ändring av tingsrättens ogillande dom, till ansvar för marknadsmanipulation. Börsbolaget hade släppt en delårsrapport som gav sken av att man hade genomfört ett betydelsefullt bolagsförvärv. Någon bindande överenskommelse om bolagsförvärvet fanns inte vid tidpunkten för delårsrapportens publicering och enligt hovrätten hade informationen därför varit vilseledande. Rapporten bedömdes inte innehålla någon enskilt osann uppgift, men rapporten som helhet gav sken åt att ett förvärv genomförts och det fanns ingen reservation i rapporten om att noteringsprocessen inte var påbörjad eller att förvärvet var villkorat av ett kommande beslut.

Ekobrottsmyndighetens bedömning

Allmänna reflektioner

Inledningsvis kan konstateras att BB under rubriken ”Skäl för prövningstillstånd” bl.a. hävdar att hovrättens dom, om den får laga kraft, kommer att få stor betydelse för framtida uppgiftslämnande från företag och därmed för aktiemarknadens funktionssätt (se punkten 2 i komplettering till överklagandet). Ekobrottsmyndigheten vill här framhålla att hovrättens dom endast innebär att börsbolagens ledningar inte får lämna vilseledande information, inte heller i intervjuer, vilket borde vara en självklarhet. Straffansvaret för vilseledande information kan knappast undanta företagsledning. Tvärtom framgår direkt

av svindleribestämmelsen att vissa personkategorier i ledande ställning har ett särskilt straffrättsligt ansvar genom i 9 kap. 9 § andra stycket brottsbalken.

Detta innebär inte att gränsen för det straffbara i sådana sammanhang ska sättas lågt, eftersom det kan föreligga olika omständigheter och intressen att förhålla sig till vid informationsgivningen och därmed informationsmässiga avvägningar att ta ställning till. Hovrätten har också tydligt haft en sådan restriktiv hållning. Det framgår av hovrättens domskäl där det anges (s. 22) att *”Med tanke på den svåra kommunikationssituationen måste det – även om höga krav givetvis måste ställas på informationsgivningen i ett stort börsbolag i samband med en kvartalsrapport – finnas ett utrymme för (BB) att göra uttalanden eller lämna uppgifter som vid en bedömning i efterhand visade sig inte balansera alla de intressen som hon hade (att) förhålla sig till på bästa sätt, utan att uttalandet leder till straffrättsligt ansvar. Gränsen kan också många gånger vara oklar mellan vad som bör redovisas och vad som kan utelämnas (jfr RH 1997:82). Vissa uttalanden kan alltså befinna sig i en gråzon för det tillåtna. Hovrätten anger vidare att ”Det bör endast komma i fråga att hålla (BB) ansvarig för uttalanden där det står klart att gränsen har överskridits. I enlighet med allmänna straffrättsliga grundsatser ska hon inte heller hållas ansvarig för uttalanden som hon har gjort där hennes svar rimligen kan tolkas på flera sätt. Som tingsrätten varit inne på ”kan inte heller allmänt hållna uttalanden av lugnande innebörd vara vilseledande”.* Med denna återhållsamma bedömning valde hovrätten att fälla BB till ansvar för två vilseledande uttalanden men också att fria henne för ett flertal andra uttalanden.

Med det sagt, och till bemötande av vad BB anfört inklusive hennes bifogade artiklar, har hovrätten knappast tagit ut svängarna i frågan om vad som kan vara straffbart vid informationslämnande – i samband med intervjuer – från börsbolagen. Hovrätten har i stället markerat att det finns gränser för vad som är acceptabelt ur ett straffrättsligt perspektiv.

Ansvarsdelen

Hovrätten har funnit att BB begått svindleri och att gärningarna är att bedöma som grovt brott. Enligt hovrätten har vilseledande uppgifter lämnats av BB i två av flera uttalanden hon gjort och de uppgifterna har varit ägnade att påverka bedömningen av Swedbank i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada. Hon har även haft insiktsuppsåt i förhållande till gärningarna.

Att vilseledande uppgifter även kan bestå av utebliven information i samband med informationsgivning står klart av såväl förarbetsuttalanden som praxis, och detta har anförts ovan under Rättslig reglering.

En bedömning av huruvida en uppgift är vilseledande eller inte är avhängig i vilket sammanhang en sådan uppgift har lämnats. Det finns skäl att särskilt uppmärksamma nedan omständigheter.

- Den danska dagstidningen Berlingske avslöjade med början år 2017 att konkurrenten Danske Bank kunde misstänkas för omfattande penningtvätt i sin estniska filial. Avslöjandet fick en kraftig marknadspåverkan. Danske Bank kom

sedermera att presentera en intern utredning om brister i den estniska filialens anti-penningtvättsarbete en månad innan Swedbank AB offentliggjorde sin rapport för tredje kvartalet 2018 (den 23 oktober 2018). Vid tidpunkten för Q3-rapporten var det ett stort medialt fokus på frågor som gällde penningtvätt;

- Swedbanks kommunikationschef bekräftade den 4–5 oktober 2018 för allmänheten och bankens intressenter att Swedbank AB hade genomfört en liknande intern utredning beträffande sin estniska dotterbank som Danske Bank hade gjort avseende sin estniska filial (den s.k. 20 september-rapporten) men avslöjande inte resultatet av utredningen;
- Marknaden och media efterfrågade på rapportdagen den 23 oktober 2018 mer information om Swedbanks egna utredning om den estniska dotterbanken. BB var väl förberedd på frågor från journalister och övriga intressenter.

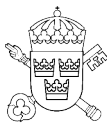
Om det finns en allmän kännedom om ett bolags ekonomiska läge kan det möjligen ta udden av vissa uttalanden, vilka annars kan uppfattas som vilseledande. I det nu aktuella målet fanns det emellertid vid tiden för BB:s uttalanden ingen offentliggjord information eller allmän kännedom om att Swedbank uppmärksammat problem inom sitt penningtvättsarbete eller att det funnits misstänkta penningtvättskopplingar. Det fanns därmed ingen annan information som kunde parera de uttalanden BB gjorde; tvärtom fanns det ett mycket stort intresse i saken då allmänheten skulle få ta del av vad Swedbank uppmärksammat på penningtvättsområdet efter de skeenden som fått stort genomslag beträffande Danske Banks förhållanden.

Detta är en viktig skillnad i förhållande till det s.k. SAAB-målet, refererat under Praxis och som återopats av BB. I det målet konstaterades att en viktig omständighet vid bedömningen av om uppgifterna om SAAB varit ägnade att påverka bedömningen av företaget i ekonomiskt hänseende var hur bolaget uppfattades av omvärlden. Det var redan allmänt känt bland SAAB:s leverantörer att bolaget hade en dålig likviditet. Medias rapportering förmedlade en negativ bild av bolagets ekonomi och SAAB framstod enligt hovrätten inte som ett bolag med god ekonomi. Hovrätten prövade mot den bakgrunden sedan uttalandena var för sig och fann att de antingen var alltför allmänna eller oprecisa och otydliga för att ses som vilseledande på sådant sätt att de grundar straffansvar.

I nu aktuellt mål har en sådan negativ bild av banken alltså inte funnits. Det var tvärtom vid den aktuella tiden helt öppet för intressenter och allmänhet vad som gällde för banken och allt BB därför skulle komma att säga i dessa avseenden, som då var helt i medias fokus, kunde därför förväntas få stor betydelse och kunna bli avgörande för marknaden.

Det ligger i sakens natur att om man ställer upp på en intervju, så kan uppgifter komma att redigeras innan de sprids genom tryckt skrift eller på annat sätt. Samtidigt som en uppgiftslämnare inte kan ta fullt ansvar för vad som går ut i tryck av en journalist vilar det ett ansvar på uppgiftslämnaren att uttala sig med sådan tydlighet att missförstånd undviks. Uppgifter som lämnas i ett sådant sammanhang som BB gjort, måste vara korrekta och inte av sådant slag att de kan vilseleda.

BB har i sitt överklagande (p 4) anfört att en helhetsbedömning måste göras av de budskap hon gick ut med. Ekobrottsmyndigheten har uppfattat hovrättens domsskäl som att

hovrätten inte varit främmande för att göra en sådan, under förutsättning av att ett uttalande av BB i en intervju i tidsmässigt nära anslutning hade kompletterats eller nyanserats av ett annat uttalande. Något sådant kompletterande eller nyanserat uttalande har dock inte gjorts av henne. Möjligen kan uttalanden som gjorts vid ett specifikt tillfälle tillåtas nyanseras utifrån vad som uttalats vid ett tidigare eller senare tillfälle. Det som måste tas i beaktande är emellertid att den som tar del av en intervju inte per automatik tar del av ett annat intervjutillfälle. Det innebär att för den enskilde lyssnaren, som endast nås av information från en intervju som innehåller vilseledande uppgifter, kan så att säga skadan redan vara skedd.

Hovrätten har noggrant på sid 23-30 i sina domskäl redogjort för vad som varit vilseledande på sådant sätt att det förmedlats det vilseledande budskapet att det inte fanns några misstänkta penningtvättskopplingar till Danske Banks verksamhet i Estland under 2007–2015. Enligt Ekobrottsmyndigheten står det därmed klart att ett vilseledande enligt svindleribestämmelsens andra stycke har ägt rum genom de aktuella uttalanden som gjordes och hovrättens bedömning delas.

Svindleri i förhållande till TF och YGL

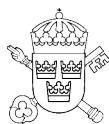
Beträffande grundlagarnas betydelse för den straffrättsliga bedömningen av svindleri vill Ekobrottsmyndigheten anföra följande. Intervjuerna med BB i samband med att banken presenterat sin kvartalsrapport den 23 oktober 2018 har resulterat i artiklar med citat från BB, som publicerats i tryckt skrift och på webbplatser. De två uttalanden som BB genom hovrättens dom fällt till ansvar för är dels ett uttalande till SvD, dels ett uttalande till TT.

Den som lämnar uppgifter till media vid en pressträff har givetvis att räkna med att en spridning av dessa uppgifter kommer att ske. Det är i grunden syftet med att kalla till en presskonferens. BB har således haft att redan vid tidpunkten för pressträffen ta i beaktande att hennes uttalanden skulle komma att återges genom olika media. Att det vid pressträffen skulle komma att ställas många frågor om banken interna rapport (20 september-rapporten) och AML-arbetet i Estland var självfallet uppenbart för BB.

Skäl talar för att se svindleribrottet som fullbordat redan när uttalande till journalist, som en mellanhand för media, sker under pågående pressträff. Detta ligger i linje med vad som angetts i Holmquist m.fl. Brotten i näringsverksamhet, sid 124, se ovan under Rättslig reglering.

Konstruktionen av bestämmelsen i 9 kap. 9 § andra stycket brottsbalken innebär att det är tillräckligt att spridandet av vilseledande uppgift är ”ägnad att påverka bedömningen av företaget i ekonomiskt hänseende och därigenom medföra skada”. Detta s.k. abstrakta farerekvisit innebär att någon faktisk skada inte behöver ha uppstått. Under alla omständigheter fullbordas brottet senast när spridningen är ett faktum. En relevant fråga blir då hur uttalandena förhåller sig till bestämmelserna i TF och YGL.

Det står klart att såväl SvD som TT omfattas av grundlagsskyddet i TF och YGL. Som framgår ovan under Den rättsliga regleringen måste det materiella tillämpningsområdet kunna avgränsas från det formella tillämpningsområdet. Brottsbalkskommentaren anger att

svindleri kan begås med hjälp av tryckt skrift och att det inte rör sig om missbruk av yttrandefriheten.¹⁷

Högsta domstolen bekräftar i Aftonbladet-målet denna princip att undantag måste kunna göras från det formella tillämpningsområdet när syftet bakom grundlagsskyddet inte berörs, och i sammanhanget nämndes särskilt svindleri. Denna princip framgår också tydligt av gjorda motivuttalanden. Det kan också noteras att svindleribestämmelsen tillkom i en tid när informationsgivningen i samhället främst skedde genom grundlagsskyddade medier.

BB gör i sitt överklagande gällande att det materiella tillämpningsområdet visserligen är begränsat, men att det förutsätter ett krav på direkt uppsåt till vinning. Som stöd för detta resonemang hänvisas till en avhandling av Axberger från 1984.¹⁸ Nämnda avhandling tar såvitt kan utläsas emellertid i den delen sikte på första stycket i svindleriparagrafen och inte det i målet aktuella andra stycket. Vad som anförs där kan inte utgöra stöd för att ogilla förevarande mål. Ståndpunkterna som hämtats ur avhandlingen, och gjorts gällande i överklagandet till Högsta domstolen av BB, har även kritiserats av Suzanne Wennberg såvitt avser avsnitten om bl.a. förmögenhetsbrott. Hon anger följande i sammanhanget.¹⁹

På s. 52—53 förklaras att bedrägeri med hjälp av tryckt skrift enligt motiven till TF kan bestraffas enligt allmän lag, under förutsättning att gärningsmannen haft ett ekonomiskt syfte, varmed förf. menar direkt uppsåt att åstadkomma ekonomisk vinning och skada. Härav kan man dra slutsatsen att ett bedrägeribrott som begåtts utan syfte att nå ekonomisk vinning och skada, med indirekt eller eventuell uppsåt, inte kan beivras. Å andra sidan förklaras på ett flertal ställen i motiven (SOU 1947: 60 s. 85, 120 och 250) och i avhandlingen (s. 39, 48, 52—53 och 68) att bedrägeribrott (villkorslöst) bestraffas enligt allmän lag, eftersom den som genom vilseledande skaffat sig ekonomisk vinning på andras bekostnad inte kan anses ha gjort bruk av den yttrandefrihet tryckfriheten avser att skydda. Av dessa uttalanden kan man dra slutsatsen att även bedrägeribrott som begåtts med indirekt eller eventuellt uppsåt bestraffas enligt allmän lag. De båda slutsatserna är emellertid oförenliga. Antingen får man välja den något uppseendeväckande ståndpunkten att förmögenhetsbrott som begås med hjälp av tryckt skrift inte bestraffas, så länge gärningsmannen inte kan överbevisas om ett syfte att åstadkomma skada och vinning (respektive skada). Eller tvingas man söka en bättre förklaring varför tryckfrihetens syfte att säkerställa ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning lämnar yttranden som innefattar förmögenhetsbrott utanför TF.

Hänvisningen till direkt uppsåt i svindleribestämmelsen överensstämmer med 9 kap. 9 § första stycket brottsbalken. Brottet kan enligt bestämmelsen begås av vem som helst.

¹⁷ Friberg, Brottsbalk (1962:700), 9 kap. 9 § Lexino 2021-01-01 (JUNO).

¹⁸ Se Axberger, Tryckfrihetens gränser, 1984, s. 53.

¹⁹ Wennberg, SvJT 1985 s. 740.

I bestämmelsens andra stycke – som är av intresse för BB:s överklagande – är dock den nedre gränsen för det subjektiva rekviset grov oaktsamhet. Samtidigt är personkretsen som kan ådra sig straffrättsligt ansvar begränsad på ett sätt som innebär att det inte kan komma ifråga att journalister eller debattörer kan drabbas av straffansvar enligt brottsbalken (specialsubjekt).

I SOU 2024:75, betänkande av Utredningen om ett förstärkt skydd för personuppgifter på tryck- och yttrandefrihetsområdet, konstateras som ovan angetts att bedrägeri, oredligt förfarande och svindleri kunnat beivras genom vanlig lag trots att uppgifterna spridits i ett grundlagsskyddat medium.²⁰

Sammanfattningsvis är det Ekobrottsmyndighetens uppfattning, med stöd av såväl förarbetsuttalanden som prejudikat, att BB inte kan undgå ansvar för svindleri enligt 9 kap 9 § andra stycket brottsbalken med hänvisning till grundlagarna. Hennes uttalanden är inte av sådan art att grundlagsskyddet gör sig gällande.

Yrkandet i andra hand om grov marknadsmanipulation

Lagrummen för svindleri och marknadsmanipulation överlappar delvis varandra. Det står enligt förarbetena till marknadsmissbrukslagen klart att vid brottkonkurrens ska svindleri prövas i första hand. Det är Ekobrottsmyndighetens uppfattning att BB om hon inte döms för svindleri ändå ska dömas för marknadsmanipulation, i båda avseendena för grovt brott.

Påföljdsdelen

Som hovrätten anført (s. 62) vid straffvärdebedömningen har de vilseledande uppgifterna fått stor spridning och de har avsett en fråga som varit av central betydelse för bedömningen av aktien i ett av Sveriges största börsbolag och landets största bank. Gärningen har riskerat att orsaka avsevärd skada för småsparare och professionella investerare och i förlängningen också kunnat få stora samhällsekonomiska konsekvenser. Att det även har avgörande betydelse för kapitalanskaffningen till aktiemarknaden att investerare kan sätta sin tillit till börsbolagens informationsgivning har hovrätten särskilt noterat.

Brottet är därmed grovt på de av hovrätten anförda skälen. Straffskalan för grovt svindleri är fängelse sex månader till sex år. Hovrättens straffvärdebedömning är väl avvägd och hovrätten har vid denna beaktat såväl att BB på ett övergripande plan varit delaktig i arbetet med kommunikationsplanen och i sin roll som verkställande direktör både kunnat påverka och var ytterst ansvarig för planen, som att hon inte hade någon egen direkt vinning av brottet. Vid straffmätningen har hovrätten också beaktat det billighetsskäl som varit påkallat.

Det är Ekobrottsmyndighetens uppfattning att en ändring i påföljdsdelen inte är påkallad och därför bör bestridas.

Hovrättens dom är inte, sett till sammanhanget, för sträng utan tvärtom en högst adekvat reaktion på ett allvarligt och i det närmaste systemhotande brott.

²⁰ SOU 2024:75, s. 40.

Prövningstillstånd m.m.

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen, så kallad prejudikatdispens. För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Ekobrottsmyndighetens uppfattning är att det i detta mål inte föreligger något behov av vägledande uttalanden, vare sig i frågan om vad som utgör en vilseledande uppgift eller när det gäller vilka gränser för straffansvar som följer av TF (och YGL).

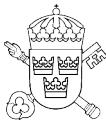
Att vilseledande även kan ske genom underlåtenhet i vissa situationer framgår klart av avgöranden från Högsta domstolen och hovrätterna samt av förarbetsuttalanden. Någon ytterligare vägledning behövs inte i det avseendet.

När det gäller frågan om grundlagarnas skydd kan redan konstateras att uttalanden i media som kan utgöra svindleri inte är fredade för straffansvar enligt brottsbalken med stöd av TF eller YGL. Det framgår tydligt av förarbetsuttalanden och Aftonbladet-målet från Högsta domstolen. Av det avgörande framgår också att en bedömning i frågan om allmän lags tillämplighet i förhållande till grundlagarna måste avgöras från fall till fall. Högsta domstolen kan därmed inte ge närmare besked än så. Det finns därför inget behov av att prövningstillstånd beviljas i detta mål.

Det bör även framhållas att svindleri som begås genom uttalanden till media inte är särskilt vanligt förekommande. Endast vid två tillfällen har frågan tidigare aktualiserats i hovrätt enligt vad som kunna återfinnas. Detta talar mot att det föreligger ett behov av vägledning från Högsta domstolen. Det kan slutligen i detta sammanhang noteras att Högsta domstolen, om prövningstillstånd meddelas, som första instans skulle pröva denna invändning eftersom enligt vad som kan utläsas har processen i underrätterna inte varit inriktad på denna fråga.

Det föreligger i och för sig ett visst intresse av hur 9 kap. 9 § brottsbalken förhåller sig till bestämmelsen om marknadsmanipulation, vilket BB också anfört som skäl för prövningstillstånd. Eftersom det från åklagarhåll inte överklagats på hovrättens dom i de delar som prövats som marknadsmanipulation och ogillats, finns inte möjlighet att pröva frågeställningen i de delarna. Vad angår de gärningar som BB fällt för ska de fastställas som svindleri i enlighet med vad som ovan redogjorts för. Mot den bakgrunden föreligger inte förutsättningar att bevilja prövningstillstånd med anledning av vägledning i denna sak heller.

Det föreligger inte heller utifrån vad BB i övrigt hävdade skäl att meddela prövningstillstånd. Att regelverket om svindleri är relativt gammalt eller att praxis på området är någorlunda begränsat utgör i sig inte skäl för en prövning av Högsta domstolen.

Detta yttrande har beslutats av vice överåklagare Olof Kronlund. Kansliåklagare Mikaela Stranne har varit föredragande. Vice chefsåklagare Ted Murelius har medverkat vid beredningen av ärendet.

Olof Kronlund

Mikaela Stranne

Kopia:

Finansmarknadskammaren
Avdelningschefernas kansli